

Tanulás a békéért

Miért és hogyan használjuk az elbeszélte történelmet az osztályterekben

#LEARNING4PEACE

Az ERASMUS+ által finanszírozott **Learning for Peace (Tanulás a békéért) projekt** célja a múlt történeteinek felhasználása oktatásiprogramokban azzal a céllal, hogy az emberek kritikusabban tekintsenek a történelemre, és ezáltal a jelenlegi populista, agresszív politikai irányzatokra, amelyek a múltban bizonyítottan háborúkba és gazdasági válságokba taszítottak társadalmakat.

<https://learning4peace.foruminst.sk/en/>

Partnerszervezetek:

Fórum Kisebbségkutató Intézet, Szlovákia

<https://foruminst.sk>

Kapcsolat: Lelovics Andrea, Projektmenedzser

lelovics.andrea@foruminst.sk

Sigmund Freud Egyetem, Ausztria

<https://www.sfu.ac.at/en/>

Kapcsolat: Tóth Erzsébet Fanni, Transgenerational

Transmission of Trauma Research Institute

erzsebet.toth@sfu.ac.at

Publikálta: Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2023

Illusztrációk: DALL-E

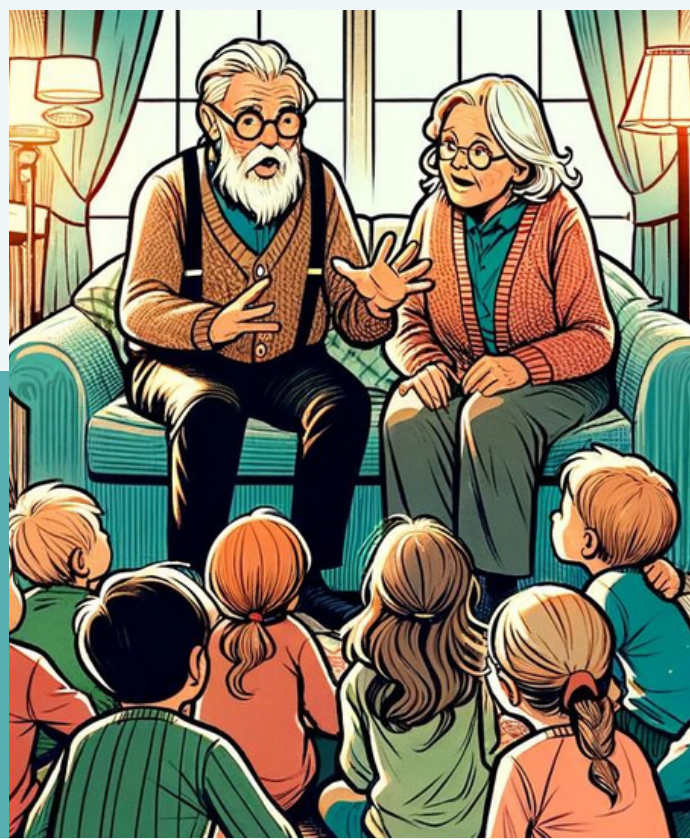
**Az Európai Unió
támogatásával**

„Az Európai Unió finanszírozásával. Az itt szereplő vélemények és állítások a szerző(k) álláspontját tükrözik, és nem feltétlenül egyeznek meg az Európai Unió vagy az Európai Oktatási és Kulturális Végrehajtó Ügynökség (EACEA) hivatalos álláspontjával. Sem az Európai Unió, sem az EACEA nem vonható felelősségre miattuk.”

Tartalomjegyzék

- 2 Bevezetés
- 3 Tanulóközpontú megközelítés az oktatásban
- 6 Elbeszélte történelem és elbeszélte történetek
- 10 Elbeszélte történetek a másodlagos elemzési megközelítésekben
- 17 Hogyan dolgozzunk egy oral history interjúval
- 18 Zárszó
- 19 *Ajánlások oral history adatbázisokra*
- 21 *Nemzetközi workshop az oral history történetek oktatásban való felhasználásáról*

Bevezetés

Az oktatási környezet jelenleg jelentős átalakuláson megy keresztül, amelyet a hagyományos pedagógiai modellektől való eltérés jellemez, hogy megfeleljen a 21. század dinamikus követelményeinek. Ezt az átalakulási utat szemléletesen példázza a hagyományos banki modell és a progresszív, tanulóközpontú megközelítés közötti összeütközés. Az előbbi, amely mélyen a tanárközpontú filozófiában gyökerezik, a tudást a passzív diákok elméjébe történő egyirányú betétként fogja fel. Ezzel szemben a tanulóközpontú megközelítés paradigmaváltást jelent, amely az egyénre szabott tanulási tapasztalatokat és a tanuló aktív bevonását hangsúlyozza. Miközben végigjárjuk ezt az oktatási evolúciót, egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy a tanulóközpontú megközelítés, amelyet az elbeszélte történelem integrálása gazdagít, olyan átalakító erőt képvisel, amely nemcsak tudást közvetít, hanem a diákokat alapvető készségekkel is felvértezi a modern világ komplexitásában való eligazodáshoz.

„Bárcsak jobban figyeltem volna. Még nem gondoltam az időt végesnek. Csak felnőtt koromban tudtam teljesen értékelni a történeteket, amiket mesélt nekem, és addigra már csak összeillesztett részletekkel kellett beérem, a fejem hátsó részében vetített filmmel.”

— Jessica Maria Tuccelli, Glow

Tanulóközpontú megközelítés az oktatásban

Az oktatási környezet mélyreható átalakuláson megy keresztül, amely a 21. század dinamikus igényei miatt kihívást jelent a hagyományos pedagógiai modellek számára. Két eltérő paradigma, a hagyományos banki modell és a progresszív, tanulóközpontú megközelítés rávilágít erre a sarkalatos változásra.

A hagyományos, tanárközpontú filozófiában gyökerező **banki oktatási modell** a tudást a tanulók befogadó elméjébe helyezett árucikként fogja fel. Ez az egyirányú információátadás a bemagolást és a passzív tanulást hangsúlyozza, a tanulókat puszta edényként kezeli, amely arra vár, hogy megtöltsék. Ebben a modellben a tanár tekintélyszerepet tölt be, és a diákok egyéni igényei, érdeklődése és tapasztalatai gyakran háttérbe szorulnak, ami egy szabványosított és rugalmatlan oktatási tapasztalatot eredményez. „Az oktatás banki koncepciójában a tudás olyan ajándék, amelyet azok adományoznak, akik magukat tudósnak tartják azoknak, akikről úgy vélik, hogy semmit sem tudnak.”[1]

Egy szemléletes példa a lengyel történelemoktatási rendszerből megvilágítja ezt a megközelítést. A hagyományos oktatást általában a tényszerű megközelítés és az ismeretek ellenőrzésének módszerei jellemzik. A vizsgák történelmileg olyan kérdések megválaszolását foglalják magukban, mint a „Mi? Ki? Hol? és Mikor?”. Ebben a hagyományos modellben a porosz hódoltságról való tudás konkrét részletek felidézésével járna: „I. Zygmunt, az „Öreg” Albrecht Hohenzollernnel, 1525. április 10-én, a krakkói piactéren”. A hangsúly a pontos dátumok és részletek memorizálásán van, anélkül, hogy elmélyednék az esemény mélyebb jelentőségében. A modell nem ösztönzi a diákokat arra, hogy elgondolkodjanak olyan alapvető kérdéseken, mint például, hogy miért fontos a történelem, mi a célja, és hogy miért fontos az iskolai tanulás. Ez a módszeres megközelítés tükröződik a vizsgarendszerben, ahol a diákokat ritkán kérik fel narratív vagy kritikai elemzésre. Ha például valakit, akinek nincs szakmai kötődése a történelemhez, arra kérnének, hogy építsen fel egy értelmes, 10 mondatos elbeszélést a porosz hódoltságról, és magyarázza meg annak jelentőségét, a siker valószínűsége minimális lenne. Ennek oka a múlt megértéséhez való hozzáállásunkban rejlik, amely elsősorban a tényekre és az eseményekre összpontosít.[2]

[1] Freire, P. (2000) *Pedagogy of the Oppressed*. 30th Edition, Bloomsbury Academic, New York
[2] Kierzkowski, Michał. (2017). *Oral history and historical education in Poland. Possibilities and application*.
Wrocławski Rocznik Historii Mówionej. 6. 81. 10.26774/wrhm.150.

A banki modell korlátai akkor válnak nyilvánvalóvá, amikor az ebben a keretben képzett egyének számára kihívást jelent a történelmi események kontextusba helyezése és tágabb értelemben vett következményeik megértése. A bemagolásra helyezett hangsúly megfojtja a kreativitást, a kritikus gondolkodást és a koherens narratíva felépítésének képességét. Ebben a példában a banki modell megmutatja hiányosságait a történelmi események mély és értelmes megértésének elősegítésében.

Ahogy haladunk előre a 21. században, amelyet a gyors technológiai fejlődés és a társadalmi változások jellemeznek, az **alapvető kompetenciák** jelentősége egyre fontosabbá válik. A kritikus gondolkodással, kreativitással, együttműködéssel, kommunikációval és alkalmazkodóképességgel felvértezett munkaerő iránti igény kiemeli az ezeket a kompetenciákat előtérbe helyező oktatási rendszer fontosságát. A tanulóközpontú megközelítés eredendően integrálja és fejleszti ezeket az alapkompenciákat azáltal, hogy lehetőséget biztosít a tanulóknak az aktív részvételre, a kritikus gondolkodásra és a társaikkal való együttműködésre. Ez a megközelítés nem csupán az ismeretek átadásáról szól, hanem arról is, hogy a tanulókat olyan eszközökkel ruházza fel, amelyekkel eligazodhatnak egy összetett, folyamatosan változó világban.

A banki modellel szöges ellentétben a **tanulóközpontú megközelítés** paradigmaváltást jelent a személyre szabottabb és interaktívabb oktatási élmény irányába, így válaszolva az új kompetenciák iránti igényre. Itt a középpontba kerül az egyéni tanuló, elismerve egyedi igényeit, érdeklődését és tapasztalatait. A tanárok ebben a modellben facilitátorokká válnak, akik aktív felfedezésen, kritikus gondolkodáson és együttműködésen alapuló tanuláson keresztül irányítják a tanulókat. A tanulóközpontú oktatás arra ösztönzi a tanulókat, hogy sajátítsák el saját oktatási útjukat, elősegítve a dinamikus és személyre szabott tanulási környezet kialakulását.

A kritikai pedagógia meglátásainak integrálása továbbá a hatalmi struktúrák és társadalmi normák kritikai elemzésével gazdagítja a tanulóközpontú megközelítést. A kritikai pedagógia arra ösztönzi a tanulókat, hogy ne csak a tudás tartalmát kérdőjelezzék meg, hanem a tudást körülvevő társadalmi és politikai dimenziókat is kritikusan vizsgálják meg. A társadalmi egyenlőtlenségek megkérdőjelezésével és a társadalmi igazságosság előmozdításával a kritikai pedagógia zökkenőmentesen illeszkedik a tanulóközpontú megközelítés azon hangsúlyához, hogy a tanulókat képessé kell tenni arra, hogy a változás aktív szereplőivé váljanak.

Az oktatás jövőjét elképzelve a tanulóközpontú megközelítés átalakító erőként jelenik meg, amely eltér a hagyományos banki modelltől, amely már nem biztos, hogy megfelelően felkészíti a diákokat a modern világ összetettségére. Ez a megközelítés, amely az egyénre szabott tanulásra, a kritikus gondolkodásra és az együttműködésre

helyezi a hangsúlyt, összhangban van a 21. század változó igényeivel. A kritikai pedagógiával gazdagított, tanulóközpontú oktatás elveinek elfogadásával és az alapvető kompetenciák fejlesztésének hangsúlyozásával egy befogadóbb, szociálisan tudatosabb és erőteljesebb oktatási élmény felé nyitjuk meg az utat. Ahogy a jövő bonyolult terepén navigálunk, a tanulóközpontú megközelítés vezérfonallá válik, amely megvilágítja az utat egy olyan oktatás felé, amely nemcsak tudással ruházza fel a diákokat, hanem képessé teszi őket arra is, hogy kritikusan viszonyuljanak a világhoz és pozitív változást érjenek el.

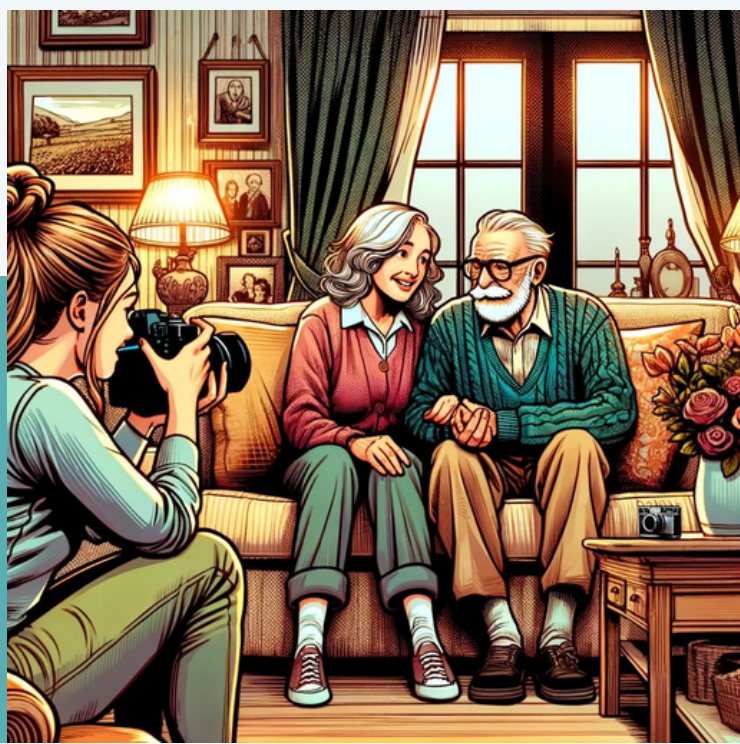

Elbeszért történelem és elbeszért történetek

Az **oral history** vagy **elbeszért történelem** a történetírás módszertani megközelítése, amelyet elsősorban a történelmi információk szisztematikus gyűjtése és megőrzése jellemez a múltbeli eseményekről személyes ismeretekkel rendelkező személyekkel készített interjúk segítségével. A hagyományos történetírói módszerekben rejlő írásos dokumentációra való hagyatkozással szemben az oral history arra törekszik, hogy a történelmi eseményekről első kézből származó beszámolókat szerezzen és dokumentáljon olyan személyektől, akik közvetlenül átérték vagy megfigyelték az említett eseményeket.

Az oral history alapvető működési módja a kutatók vagy oral history szakemberek által a narrátorokkal, a elbeszért történeteiket elbeszélő egyénnel folytatott strukturált vagy félig strukturált interjúk lefolytatása. Ezeket az interjúkat módszeresen rögzítik, átírják, és időnként az archív megőrzés és a tudományos elemzés céljából körültekintő szerkesztésnek vetik alá.

Az oral history központi eleme az emlékezet eredendően szubjektív jellegének elismerése. Az elbeszélők személyes nézőpontjukat, érzelmeiket és az események értelmezését adják át, ezáltal árnyalt és emberközpontú dimenzióval járulnak hozzá a történelmi kutatáshoz. A módszer különösen hatékony olyan személyek hangjának és tapasztalatainak rögzítésében, akiknek elbeszélései nem feltétlenül állnak rendelkezésre írásos formában, és ezáltal a hagyományosan marginalizált vagy alulreprezentált személyek számára is lehetővé teszi a történelmi cselekvést.

Az elbeszelt történelmet továbbá az jellemzi, hogy hangsúlyt fektet a sokféleségre és a befogadásra, és arra törekszik, hogy a hangok és nézőpontok sokaságát foglalja magába. Gyakran szolgál eszközként a hétköznapi egyének, közösségek vagy csoportok történeteinek dokumentálására, elősegítve a történelmi folyamatok átfogóbb megértését.

Az etikai megfontolások szerves részét képezik az oral history gyakorlatának. Ez elsősorban az elbeszélők tájékozott beleegyezésének biztosítását, a magánélet tiszteletben tartását és az interjúknak a személyes visszaemlékezésekben rejlő érzelmi és tapasztalati árnyalatok iránti érzékenységgel való megközelítését jelenti.

Tudományos körökben az oral history kiegészítő és gazdagító módszertani eszközként központi szerepet tölt be. A hagyományos írásos feljegyzések mellett történő alkalmazása kontextuális mélységet ad, alternatív nézőpontokat kínál, és megkönnyíti a történelmi jelenségek holisztikusabb megértését. Ezen túlmenően az oral history a közösségi szerepvállalás eszközüvé fejlődött, lehetővé téve az egyének számára, hogy aktívan részt vegyenek saját történelmük dokumentálásában és megőrzésében.

Az **oral history projektek** a történelem megelevenítésének figyelemre méltó módjává váltak az osztályterekben. Ez a megközelítés lehetővé teszi a diákok számára, hogy aktívan részt vegyenek a valós történetek rögzítésében és megőrzésében, és ezáltal a történelmi eseményeket még inkább átélhetővé teszik. Ennek az a célja, hogy feltárja, hogyan működnek az elbeszelt történelemprojektek az osztályteremben, és miért értékes a diákok számára.

Az oral history projektek során a diákok interjúkat készítenek olyan emberekkel, akik első kézből értesültek a történelmi eseményekről. A tanárok végigkísérik őket az átgondolt kérdések kidolgozásának, az interjúk lefolytatásának és a felvett beszélgetések átírásának folyamatán. Ez a gyakorlatias megközelítés nemcsak gyakorlati kutatási készségeket tanít, hanem felelősségtudatot is ébreszt a diákokban, akik a történelmi történetek őrzőiként viselkednek. Az etikai megfontolások, mint például az engedélyek beszerzése és a tiszteletadás, kulcsfontosságú elemei ennek a folyamatnak.

Az oral history projektek egyik jelentős előnye, hogy gazdagítják a diákok történelemmel kapcsolatos ismereteit. Az első kézből származó beszámolók révén a diákok személyesebb és árnyaltabb képet kapnak az eseményekről, amelyeket az írásos feljegyzések nem feltétlenül rögzítenek teljes mértékben. Az elsődleges forrásokkal való ilyen jellegű foglalkozás segít a tanulóknak abban, hogy jobban elemezzék és értelmezzék a történelmi információkat, ami a múlt alaposabb megértéséhez vezet.

Az elbeszített történelmi projektek a tanulók kritikai gondolkodási készségét is segítik. Miközben kérdéseket találnak ki és interjúkat készítenek, a diákok megtanulnak eligazodni az összetett elbeszélésekben és kritikusan értékelni a kapott információkat. Ez a folyamat arra ösztönzi őket, hogy megkérdőjelezzék a meglévő történelmi elbeszéléseket, és elősegíti a jól informáltsághoz elengedhetetlen kíváncsiság érzését.

A tények elsajátításán túl az oral history projektek hozzájárulnak a diákok empátiájának fejlesztéséhez. Az interjúk során megosztott személyes történetek a történelmi eseményeket átélhetőbbé és emberibbé teszik. A diákok elkezdenek elgondolkodni a különböző történelmi helyzetekben élő egyének valós tapasztalatain, ami elősegíti a különböző nézőpontok együttérzőbb megértését.

Összefoglalva, az elbeszített történelemprojektek egyedülálló és érdekes módot kínálnak a diákok számára, hogy kapcsolatba kerüljenek a történelemmel. Azáltal, hogy aktívan bevonják őket a folyamatba, ezek a projektek nemcsak a történelmi ismereteket és a kritikai gondolkodást fejlesztik, hanem az empátiát is elősegítik. Mivel a pedagógusok továbbra is kreatív módszereket keresnek arra, hogy a történelem életre keljen az osztályteremben, az oral history projektek értékes eszközként tűnnek ki a múlt elérhetőbbé és vonzóbbá tételére a diákok számára.

Az Oral History Project (OHP) a kenyai Daraja Akadémia diákjait és tanárait vonta be a közösségükben élő idősek elbeszéléseinek összegyűjtésébe, dokumentálásába és közzétételébe. A 2011 áprilisa és októbere között 26 diák és két tanár részvételével megvalósított projekt célja a tanulóközpontú oktatás bevezetése volt. Az OHP eredetileg e pedagógiai területre való belépést jelentette, azonban váratlanul kritikus pedagógiai álláspontot képviselt, mivel a tanulók aktív részvételét követelte meg a történelmi megértés kialakításában.

A diákok az egy hónapos szünetük alatt a „Milyen történetek vannak azokról, akik előttünk jártak?” kérdéssel interjúkat készítettek a közösség időseivel a gyarmatosítás, a függetlenség, a Mau Mau-lázadás és a felnőtte válás hagyományai során szerzett tapasztalatokra összpontosítva. Az iskolába visszatérve a diákok megosztották egymással az összegyűjtött beszámolókat, és a tanárok és a rendelkezésre bocsátott modellek segítségével közösen készítették elbeszéléseket egy könyvhöz. 2011 augusztusában a diákok újra felkeresték az idősebbeket, hogy további betekintést nyerjenek, szeptemberre pedig elvégezték a végső javításokat, kiválasztották a fényképeket, és benyújtották az anyagokat a kiadásra. A San Diegó-i Egyetem partnerei segítették az online kiadást, a nyomtatott könyveket pedig 2011 decemberében szállították le az iskolába.

Az OHP jelentős hatást gyakorolt mind a tanárookra, mind a diákokra. Befolyásolta a tanulás és tanítás koncepcióját, a közösségi tudásról

alkotott elképzeléseiket és az önhatékonyt. A résztvevők által adott túlnyomórészt pozitív válaszok és a kedvező tapasztalatok ellenére kihívások is felmerültek, amelyek hangsúlyozzák, hogy strukturális és képzési támogatásra van szükség a tanulóközpontú pedagógia szélesebb körű sikeres megvalósításához a kenyai oktatási rendszerben.[3]

Az **elbeszített történetek** olyan elbeszélések és személyes beszámolók tapasztalatokról, történelmi eseményekről és kulturális hagyományokról, amelyeket nem írásos feljegyzések, hanem szóbeli kommunikáció útján adnak át. Ezeket a beszámolókat gyakran olyan személyekkel készített interjúk vagy beszélgetések során nyerik, akik első kézből ismerik az eseményeket vagy közvetlenül érintettek azokban. Az írott történetekkel ellentétben az elbeszített történetek szóban öröklődnek, hozzájárulva egy közösség vagy csoport kollektív emlékezetéhez.

Az elbeszített történelem fő jellemzői közé tartozik a személyes elbeszélések, a kulturális hagyományokra, valamint az emlékezet és az értelmezés szubjektív jellegére helyezett hangsúly. A témák széles skáláját ölelik fel, beleértve a személyes élettörténeteket, a történelmi eseményeket, a kulturális gyakorlatokat és a társadalmi változásokat. Az elbeszített történetek gyűjtésének folyamata jellemzően interjúk készítését, felvételét, átírását és a beszámolók megőrzését foglalja magában a későbbi referenciák számára.

Fontos megjegyezni, hogy különbséget kell tenni az „oral history” – elbeszített történelem és az „oral histories” – elbeszített történetek között. Az oral history az elbeszélések gyűjtésének és megőrzésének tágabb területére vagy módszerére utal, míg az oral histories kifejezetten az egyes eseteket vagy beszámolókat jelöli ezen a területen belül. Az oral history kifejezés a tágabb fogalmat és módszertant foglalja magában, míg az oral histories az e módszerrel szerzett egyéni történetekre és elbeszélésekre utal.

Lényegében az elbeszített történetek felbecsülhetetlen értékű információforrásként szolgálnak, személyesebb és bensőségebb kapcsolatot biztosítva a múlttal. Hozzájárulnak a kulturális örökség, a történelmi események és az emberi tapasztalatok különböző aspektusainak gazdagabb megértéséhez. A kutatók, történészek és közösségek részt vesznek az elbeszített történetek gyűjtésében és megőrzésében, hogy biztosítsák, hogy ezek az írásos feljegyzésekből gyakran hiányzó elbeszélések dokumentálva legyenek és tovább adódjanak a jövő generációi számára.

[3] Lattimer, Heather & Kelly Horsley, Maria. (2013). Engaging Kenyan secondary students in an Oral History Project: Education as emancipation. *International Journal of Educational Development*. 33. 476–486.
10.1016/j.ijedudev.2012.05.007.

Elbeszélt történetek a másodlagos elemzési megközelítésekben

Az oktatási környezet folyamatosan fejlődik, és innovatív módszereket keres a diákok tanulási tapasztalatainak bevonására és gazdagítására. A Learning for Peace projektünkben egy viszonylag feltáratlan területre léptünk - a **meglévő oral history adatbázisokban** rejlő kiaknázatlan lehetőségek kihasználására az oktatásban. Ez a kezdeményezés a kutatásban és gyakorlatban tapasztalható hiányosságra reagál, ahol hagyományosan a diákok által vezetett elbeszélt történelemprojektek állnak a középpontban. Munkánkat az az elkötelezettség vezérli, hogy az oktatás új dimenzióit tárjuk fel a gazdag elbeszélt történelem kurátori adatbázisainak segítségével.

Feltétlenül el kell ismernünk, hogy kevés az olyan kutatás és szakirodalom, amely a már meglévő oral history adatbázisok oktatási keretrendszerbe való integrációjával foglalkozik. A rendelkezésre álló anyagok nagy része inkább olyan projektek felé irányul, amelyekben a diákok aktívan gyűjtik az elbeszéléseket. Még ezeken a projekteken belül is túlnyomórészt a szervezési és technikai kihívásokról folyik a diskurzus, így a tágabb értelemben vett oktatási vonatkozásokról nem kapunk információt.

A Learning for Peace projekt a hagyományos paradigmák megdöntésére törekedett, felhasználva a Martin, Huijgen és Henkes[4] által kidolgozott elbeszélt történelmi gondolkodási keretet, az Európa Tanács Learning and teaching about the history of Europe in the 20th century projekt[5] eredményeit, valamint Shope Making Sense of Oral History[6] című átfogó online útmutatóját. Ezek a keretek lettek törekvésünk sarokkövei, amelyek szisztematikus megközelítést kínálnak az oral history történetek megértéséhez és oktatási modulokba való beépítéséhez. A módszertanok nemcsak a meglévő szakirodalomban található útmutatás hiányát pótolták, hanem szilárd alapot is nyújtottak a Learning for Peace projekt munkájához.

Az iskolai történelemtanítás jelentős átalakulásokon megy keresztül, amelyek tükrözik az akadémiai történelemtanítás tendenciáit. Az egyik figyelemre méltó fejlemény annak felismerése, hogy a történelemoktatásnak nem csupán ismereteket kell közvetítenie, hanem a kritikai gondolkodást is elő kell segítenie. A diákokat ma már

[4] Martin, Bridget & Huijgen, Tim & Henkes, Barbara. (2021). *Listening like a historian? A framework of 'oral historical thinking' for engaging with audiovisual sources in secondary school education. Historical Encounters: A journal of historical consciousness, historical cultures, and history education.* 8. 120-138. [10.52289/hej8.108](https://doi.org/10.52289/hej8.108).

[5] Stradling, Robert. (2001). *Teaching 20th-century European history.* Council of Europe Publishing

[6] Linda Shopes, "Making Sense of Oral History," *History Matters: The U.S. Survey Course on the Web*, <http://historymatters.gmu.edu/mse/oral/>, February 2002.

arra ösztönzik, hogy a történelmi tényekhez és bizonyítékokhoz kritikusán viszonyuljanak, felismerve a történelmi elbeszélések értelmező jellegét. Ennek a váltásnak a kulcselemei közé tartozik a történészek értelmező szerepének megértése, a kiválasztott tények bizonyítékká alakításának felismerése, és a nézőpontok sokféleségének elismerése, amelyek bármely történelmi eseményt illetően létezhetnek.

A háromrétegű modell megjelenése az oral history átfogó megközelítését hangsúlyozza. Az első réteg az oral history működésének megértését vizsgálja, elismerve a különböző egyéni tapasztalatokat és perspektívákat. A második réteg az interjúk elemzését és értelmezését segítő fogalmakat mutatja be. A harmadik réteg az oral history interjúk más történelmi forrásokkal, elbeszélésekkel és történetekkel való kapcsolatát hangsúlyozza, többdimenziós keretet alkotva.

Az elbeszelt történelemelemzés háromrétegű modellje

Első réteg

Az elbeszelt történelem megértése

A modell alapvetően arra irányul, hogy elősegítse annak mélyreható megértését, hogy az elbeszelt történelem hogyan működik a különböző elbeszélések dinamikus szövedékeként. Arra hívja a résztvevőket, hogy mélyedjenek el a személyes nézőpontok összetettségében, elismerve, hogy a történelmi események sokrétűek, és a különböző egyének különbözőképpen élik meg őket. Ez egy utazás a történetmesélés gazdag birodalmába, ahol az egyének egyedi történeteket szőnek a közös történelmi események köré.

Második réteg

Az interjúk elemzése és értelmezése

A második réteg a felszínen túlmutatva bemutatja az oral history interjúk elemzéséhez és értelmezéséhez szükséges kulcsfogalmakat. A résztvevők elemzési eszközökkel lesznek felvértezve, hogy eligazodjanak a narratívák bonyolultságában. Az audiovizuális elbeszelt történetek árnyalatainak megértése nyolc kulcsfogalommal való foglalkozást foglal magában. E felfedezés során a hallgatókat arra ösztönzik, hogy mélyedjenek el az interjúk sokrétűségében, felismerve az interjúalanyok, az interjúkészítők és a külső hatások, például a filmkészítők közötti dinamikus kölcsönhatást. Az egyes fogalmak az elbeszélés különböző aspektusaira világítanak rá, hangsúlyozva ezen elemek összefüggéseit. Ez a réteg képessé teszi a tanulókat arra, hogy túllépjenek az anekdotán, elősegítve a kritikai gondolkodást és az emberi tapasztalatok mélyebb megértését.

Harmadik réteg

Az interjúk más történelmi elbeszélésekkel és forrásokkal való összefüggésbe hozása

A modell külső rétegében stratégiailag úgy van kialakítva, hogy a szóbeli elbeszéléseket összekapcsolja a szélesebb történelmi témákkal. Hangsúlyozza az elbeszelt történetek összekapcsolódását más történelmi forrásokkal, történetekkel és elbeszélésekkel. A résztvevőket arra irányítja, hogy a szóbeli elbeszéléseket kontextualizálják a tágabb történelmi keretben, felismerve az egyéni történetek és a kollektív történelmi tudat közötti szimbiózis kapcsolatokat. E folyamat két központi kérdése a pontosság és az általánosíthatóság, miközben mindkettő összefonódik a szóbeli tanúvallomások szubjektív jellegével.

Az interjúk elemzése és értelmezése

Szubjektivitás

A diákok megismerkednek azzal a koncepcióval, hogy az elbeszített történelem erőssége az események szubjektív elbeszélésében rejlik. Az elbeszélést az elbeszélő személyes nézőpontjai, megélt tapasztalatai és reflexiói gazdagítják. A szubjektivitás feltárása magában foglalja az elbeszélő identitásának, perspektívájának, tapasztalatainak és értelmezéseinek megértését, betekintést nyújtva a múlt egyének számára adott jelentésébe.

Előadásmód

Az interjúk természetüknél fogva performanszokká válnak, amelyeket a kérdező jelenléte és a felvétel célja alakít. Az olyan tényezők, mint a videofelvevő berendezések és a nyilvánosság hozzáférhetősége befolyásolják, hogy az elbeszélők hogyan adják elő történeteiket. A diákok alaposan megvizsgálják az elbeszélő környezetét, öltözködését, nyelvezetét és általános előadását, és feltárják, hogy ezek a döntések milyen hatással vannak a vallomásuk értelmezésére.

Oralitás és kézzelfoghatóság

E források szóbeli jellege még egy réteggel bonyolultabbá teszi a helyzetet. A tanulóknak figyelembe kell venniük az olyan szempontokat, mint az intonáció, a ritmus és a sebesség, amelyek a narrátor hozzáállását közvetítik. Az oralitás megértése összefonódik a testiséggel, elismerve a test és az arckifejezések hatását a hanglejtésre. A tanulók feltárják, hogy a narrátor látása és hallása hogyan járul hozzá vallomásának értelmezéséhez.

Narratíva

Az emlékezet narratívák konstruálására való hajlamát vizsgáljuk, különösen az elbeszített történelemben, ahol a személyes élményeket narratívaként mesélik el. A hallgatók elemzik, hogy az oral history interjúk, mint sajátos narratív forma, hogyan pozicionálják az elbeszélőt mint főszereplőt. Ennek során megvizsgálják, hogy az elbeszélések hogyan tükrözik vagy kérdőjelezik meg az uralkodó történelmi narratívákat, és azonosítják az olyan narratív jellemzőket, mint a témák, szimbólumok és motívumok.

Az interjúk elemzése és értelmezése

Prezentálás

Felismerve, hogy az interjúkat a bemutatásuk módja alakítja, a diákok elmélyednek a keretezés, a szerkesztés és a kontextuális információk hatásában. Ez magában foglalja a forrás (weboldal, film, tévéműsor) eredetének és céljának megértését, annak mérlegelését, hogy a bemutatási elemek hogyan befolyásolják a tanúvallomást, és a forrás hatásának értékelését.

Memória-munka

Az emlékezet nemcsak forrás, hanem tárgy is az elbeszélte történelemben. A hallgatók az emlékezet különböző rétegeit, például az egyéni és a kollektív emlékezetet vizsgálják, és megvizsgálják, hogy a tanúvallomások hogyan tükrözik a közös kulturális mintákat. Az emlékezet-munka megértése magában foglalja annak mérlegelését, hogy mire emlékeztek, miért, és hogy a kontextuális tényezők hogyan alakítják az elbeszélő visszaemlékezéseit.

A különböző megközelítések közötti eligazodás során a diákokat emlékeztetik a fogalmak összefüggő jellegére, és ezzel megakadályozzák a merev, egymásra épülő megközelítést. Ez a holisztikus útmutató felkészíti a hallgatókat az audiovizuális elbeszélte történetek bonyolultságának kibogozására, elősegítve a történelmi elbeszélések árnyalt és kritikus megértését.

A kérdező szerepe

A diákok felismerik az interjúkészítő kulcsszerepét az interjú kezdeményezésében és a forrás létrehozásában. Kiemelik az interjúkészítő és az elbeszélő közötti interszubsztivitást, hangsúlyozva, hogy ez a kapcsolat hogyan befolyásolja az elbeszélést. Az olyan tényezők, mint az életkor, a nem és a kulturális háttér hatással lehetnek erre a kapcsolatra, ami egy egyedi, közösen kialakított narratívához vezet.

Felejtés és hallgatás

A tanulók kritikusan értékelik, hogy mit hagynak ki vagy nem mondanak el az interjúkban. A felejtés feltárása magában foglalja az egyéni és kollektív emlékezetkiesések megértését. A szó szerinti és metaforikus elhallgatások vizsgálata során a diákok olyan lehetséges okokat vesznek figyelembe, mint a trauma, a társadalmi normák vagy az előírt korlátozások. Az elhallgatott dolgok azonosítása elősegíti az elbeszélés összetettségének megértését.

Az interjúk más történelmi elbeszélésekkel és forrásokkal való összefüggésbe hozása

Pontosság

A gyakran régebről elbeszélte szóbeli történetek az emlékezés szubjektív jellege miatt kihívást jelentenek a pontosság szempontjából. A pontosság értékelése, különösen a traumatikus események túlélőinek esetében, tiszteletteljes értékelést igényel. Óvatosan kell eljárni a megbízhatatlan elemeket tartalmazó források elutasításával szemben. Az oral history forrásokat „különböző hitelességgel rendelkezőknek” ajánlatos tekinteni, ahol a „téves” állítások pszichológiai igazságtartalommal bírhatnak. A diákok feltárják, hogy az emlékezet torzítása hogyan befolyásolja a pontatlanságokat, és mérlegelik a szóbeli tanúvallomások alakító tényezőket. A belső konzisztencia ellenőrzése és a más forrásokkal való keresztvizsgálatok segítenek a tényszerű pontosság felmérésében, elismerve, hogy a pontatlanságok értékes felismeréseket nyújthatnak a konkrét elbeszélte történelmi kutatásokhoz.

Általánosíthatóság

A pontosság és a reprezentatív, nem tényszerű elemek által befolyásolt általánosíthatóság kérdéseket vet fel a csoporton belüli közös tapasztalatokkal és érzelmekkel kapcsolatban. A diákok feltárják egy eseményről vagy időszakról szóló szóbeli elbeszélések következetességét, figyelembe véve az interjú kontextuális relevanciáját a hasonló elbeszélésekhez és történelmi forrásokhoz képest. A több elbeszélővel készült interjúk ellentmondásainak elismerése aláhúzza a társadalmakon belüli sokszínűséget. Míg egyesek az általánosíthatóságra való általános törekvés ellen érvelnek, hangsúlyozva az egyéni történetekbe való belemerülés értékét a személyiség, az érzelmek és a részletek mélyebb megértése érdekében, a diákokat arra ösztönzik, hogy vizsgálati kérdéseiket igazítsák a kívánt hatókörhöz - akár általánosítható következtetésre, akár az egyéni tapasztalatok árnyalt feltárására törekednek.

A három réteg és a bennük lévő fogalmak dinamikusan kölcsönhatásba lépnek egymással, és többdimenziós megközelítést tesznek lehetővé az oral history források elemzéséhez és értelmezéséhez. Ezek a fogalmak nem adnak végleges válaszokat, hanem inkább kritikai elkötelezettségre ösztönzik a diákokat, hogy elmélyedjenek az elbeszélte történelem gazdag összetettségében.

A keretrendszer középpontjában az elbeszélte történetírás alapvető céljai, meggyőződései és gyakorlatai állnak. Ezek az elemek képezik a diákok szóbeli történeti forrásokkal való foglalkozásának alapját, és olyan ismeretelméleti alapként szolgálnak, amely az egész keretrendszerre hatással van és kontextusba helyezi azt.

A történelemoktatásnak ez a fejlődése azonban nem mentes a kihívásoktól. A tanárok gyakran szembesülnek olyan elhanyagolt témákkal, mint a kulturális mozgalmak és a technológiai fejlődés, amelyek innovatív megközelítéseket igényelnek a hagyományos tantervbe való integrálásukhoz. A kritikai készségek és a történelmi megértés hangsúlyozása változásokat idézett elő a tankönyvek tervezésében, a hagyományos szövegektől az interaktív munkafüzetek felé mozdulva el, amelyek változatos forrásokkal kötik le a diákokat.

Ráadásul az a növekvő felismerés, hogy a diákok különböző forrásokból - többek között családtagoktól, közösségi tagoktól és digitális platformokról - származó történelmi elbeszéléseknek vannak kitéve, rávilágít a holisztikus megközelítés szükségességére. A tanulóknak a tanórán kívül is alkalmazniuk kell a kritikai készségeket, ami szükségessé teszi a filmek, dokumentumfilmek és online tartalmak értelmezéséhez szükséges készségek kifejezett oktatását.

A történelemoktatás folyamatos fejlődése lényegében egyensúlyt keres a történelmi ismeretek átadása és a kritikai készségek fejlesztése között. Az ezt az evolúciót övező párbeszéd gyakran az iskolai történelem célja körül forog - hogy az elsősorban a történelmi események tanítását vagy a történelmi készségek elsajátításának elősegítését szolgálja-e? Ennek az egyensúlynak a megteremtése megköveteli, hogy a pedagógusok innovatív tanítási módszereket fedezzenek fel, amelyek magukban foglalják a kutatásalapú tanulást, az aktív részvételt és az önálló felfedezés lehetőségeit. Végül soron a cél az, hogy a tanulók képesek legyenek a történelmi elbeszélések kritikus elemzésére és értelmezésére, elősegítve a múlt összetett szövevényének mélyebb megértését.

„Amikor közönségként elbeszélte történelmi projekteknek vagyunk kitéve, nemcsak tanulunk, hanem bizonyos értelemben tanúi is vagyunk annak, amit személyesen nem tapasztaltunk meg.”

– Patricia Leavy

Hogyan dolgozzunk egy oral history interjúval

Amikor az oral history interjúkkal, mint történelmi bizonyítékokkal dolgozunk, függetlenül azok formájától - írott, hangos vagy audiovizuális, illetve forrásától - könyv, magazin, online/offline adatbázis, podcast, televízió stb. - ajánlott elemezni a történetek ezen aspektusait:

1. Értsd meg a narrátort

Az elbeszélő vizsgálatok vizsgálja meg az identitását, a tárgyalt eseményekhez való viszonyát, a lehetséges elfogultságokat, az önreprezentációt, valamint a személyes, kulturális és társadalmi tényezők hatását. Vizsgálja meg, hogy a társadalmi felfogás és a populáris kultúra hogyan befolyásolhatja az elbeszélő beszámolóját.

2. Tanulmányozd az interjúztatót

Az interjúkészítő megismerése során összpontosítson a háttérére, érdeklődési körére, és arra, hogy ezek hogyan alakíthatják az interjút. Értékelje az interjúkészítő felkészültségét, kérdésstratégiáit, valamint társadalmi identitásának lehetséges hatását mind az interjúalanyra, mind az interjú általános dinamikájára. Vizsgálja meg az interjúkészítő és az interjúalany közötti korábbi kapcsolatokat.

3. Elemezd az interjú tartalmát

Az interjú tartalmának részletes elemzéséhez vizsgálja meg az interjú szerkezetét, azonosítsa a cselekményt, és vizsgálja meg az elbeszélő által választott motívumokat, képeket és anekdotákat. Vizsgálja meg azokat a területeket, amelyeket az elbeszélő elkerül vagy hangsúlyoz, és értékelje a belső konzisztenciát és az esetleges ténybeli hibákat. Mérlegelje, hogy az interjú hogyan illeszkedik más forrásokhoz és interjúkhoz.

4. Értsd meg a célt

Az interjú céljának megértése érdekében értékelje az interjú lefolytatásának motivációit, és azt, hogy ezek hogyan befolyásolhatták az interjú tartalmát, nézőpontját és hangnemét. Keressen olyan jeleket, amelyek szándékolt eredményre vagy üzenetre utalnak.

5. Vedd figyelembe a körülményeket

A körülmények összefüggésében vizsgálja meg az interjú helyszínének hatását az elbeszélésre. Vizsgálja meg, hogy mások jelenléte az interjú során hogyan befolyásolhatta a dinamikát. Vegye figyelembe mind az elbeszélő, mind a kérdező mentális és fizikai egészségi állapotát, valamint ezek lehetséges hatásait az interjúra.

Zárszó

A 21. századi oktatás dinamikus részében a hagyományos pedagógiai modellek és a progresszív, tanulóközpontú megközelítések közötti összechapás átalakuló korszakot nyitott. Ezt a fejlődést jól példázza a hagyományos banki modell és a tanulóközpontú megközelítés szembeállítás, amely az egyénre szabott tanulási tapasztalatok fontosságát hangsúlyozza. Az oktatási paradigmaváltással párhuzamosan az oral history létfontosságú eszközként jelenik meg, amely gazdagítja az oktatási tapasztalatokat, és egyedülálló lehetőségeket kínál a tanulók számára, hogy közvetlenül kapcsolódjanak a múlthoz.

Az oral history beépítése az oktatásba, különösen a meglévő adatbázisokon keresztül, az átalakulóban lévő pedagógia jelzőfénye. A történelmi események szemtanúinak hangjából való tanulás olyan árnyalt és személyes megértést biztosít a tanulók számára, amely túllép a tankönyvek korlátain. Ez a módszer nem csupán ismereteket közvetít, hanem a történelmi elbeszélésekben is elősegíti a befogadást és a sokszínűséget, hangot adva azoknak az egyéneknek, akiknek a története alulreprezentált az írott feljegyzésekben.

Az oktatási tapasztalatokat gazdagítva az elbeszélte történelem ajtót nyit a különböző nézőpontok, kultúrák és tapasztalatok felé. A diákok aktívan részt vesznek a történelem emberi oldalának megismerésében, és olyan betekintést nyernek, amely túlmutat a tényeken és a dátumokon. A személyes elbeszélések ereje erősíti a kritikai gondolkodást és az empátiát, amelyek létfontosságú készségek a modern világ bonyolult viszonyai között való eligazodáshoz.

Ez az integráció azonban nem mentes a kihívásoktól. A szervezeti és technikai akadályok leküzdése strukturális és képzési támogatást igényel a pedagógusok számára. E kihívások ellenére a potenciális előnyök jelentősek. A meglévő oral history adatbázisok beépítése összhangban van a történelemoktatás fejlődő igényeivel, és lehetővé teszi a diákok számára, hogy aktívan részt vegyenek a történelmi elbeszélések feltárásában és megőrzésében.

A jövő bonyolult terepén való navigálásban a tanulóközpontú megközelítés, kiegészítve a meglévő elbeszélte történelmi adatbázisok stratégiai felhasználásával, vezérfonallá válik. Megvilágítja az olyan oktatás felé vezető utat, amely nemcsak tudást közvetít, hanem képessé teszi a diákokat arra is, hogy kritikusan viszonyuljanak a világhoz és pozitív változásokat érjenek el. Mivel a hagyomány és az átalakulás metszéspontjában állunk, az elbeszélte történelem híddá válik, amely közvetlenül összeköti a diákokat a közös történelmünket alakító emberi tapasztalatokkal.

Ajánlások oral history adatbázisokra

✓ **Memory of Nations (online)**

<https://www.memoryofnations.sk/sk>

„A Nemzetek emlékezete Európa egyik legkiterjedtebb élettörténet-gyűjteménye. 2008 óta nyilvánosan hozzáférhető, mint a 20. századi események tanúinak tanúvallomásaiból álló adatbázis, akik túléltek a két totalitárius rendszert - a náciizmust és a kommunizmust. A történetek illusztrálják, hogy ezek a rezsimek hogyan hatottak az egyes emberek életére, és lehetővé teszik a lényegi tartalmuk feltárását.”

✓ **Príbehý 20. storočia (A 20. század története, nyomtatott negyedéves folyóirat szlovák nyelven)**

<https://eshop.postbellum.sk>

„A Történetek a 20. századból című negyedéves folyóirat az egykori totalitárius rendszerek időszakának témáit dolgozza fel, kiegészítve a mai társadalom kontextusával. Azok között találja meg olvasóit, akik szeretnek elmélyedni a nagyobb kihívást jelentő szövegekben, és tudják, hogy a jelen megértéséhez ismernünk kell a múltunkat.”

✓ **Fórum Filmek (A Fórum Intézet dokumentumfilmjei, magyar nyelven, némelyik szlovák vagy angol felirattal)**

<https://film.foruminst.sk>

A Fórum Kisebbségkutató Intézet dokumentumfilmjei és egyéni interjúi olyan témákban, mint a szlovákiai magyarok élete, a második világháború utáni hadifoglyok, 1956, 1968 és 1989 eseményei a szlovákiai (cseh)szlovákiai magyar kisebbség tagjainak szemszögéből stb.

✓ **Fórum E-shop (A Fórum Intézet kiadványa, elsősorban magyar nyelven)**

<https://forumeshop.sk>

A Fórum Kisebbségkutató Intézet kutatómunkájának eredményei és oral history interjúk gyűjteményei könyv, kutatási magazin és online formátumban.

✓ **Menschenleben (Elbeszélt történeti archívum osztrák emberekről a 20.th és 21.st századból)**

<https://www.mediathek.at/forschen-und-lernen/aktuelle-projekte/menschenleben/>

A bécsi Műszaki Múzeum és az Astrian Mediathek élettörténeti interjúinak eredményei és az oral history beszámolóinak gyűjteménye.

✓ **Osztrák Örökség Archívum (AHA)**

<https://www.memoryofnations.sk/sk>

Az Osztrák Örökség Archívum (AHA) videó- és hanginterjúkat gyűjt olyan osztrák zsidó emigránsokkal, akik a nemzetiszocializmus idején vagy közvetlenül utána az Egyesült Államokba vagy Palesztinába/Izraelbe menekültek.

✓ **YVA (Yad Vashem Archívum)**

<https://www.yadvashem.org/>

✓ **USC Shoah Foundation**

<https://sfi.usc.edu/>

✓ **Fortunoff Video Archive for Holocaust Testimonies**

<https://fortunoff.library.yale.edu/>

✓ **Open Society Archives**

<https://www.osaarchivum.org/>

✓ **20. Század Hangja**

<https://20szazadhangja.tk.hu/>

Nemzetközi workshop az oral history történetek oktatásban való felhasználásáról

A Learning for Peace projekt célja, hogy megtalálja a pedagógusok elérésének módjait az oral history történetek oktatásban való használatának bevezetésére és motiválására, dinamikus műhelymunkaként bontakozott ki, amely a Szlovákiából, Magyarországról és Ausztriából érkező résztvevők hangjától visszhangzott. Ezen a magával ragadó workshopon az általános iskolától az egyetemekig terjedő spektrumot képviselő pedagógusok és diákok, valamint médiszakemberek gyűltek össze, hogy feltárják a meglévő oral history adatbázisokban rejlő lehetőségeket a különböző oktatási környezetben.

A résztvevők gondosan kidolgozott gyakorlatokon keresztül keresték útjukat az elbeszelt történetek szövevényes terén. A workshop célja nemcsak az volt, hogy megértesse a bemutatott történeteket, hanem az is, hogy megvilágítsa e gazdag források tantervbe való zökkenőmentes beépítésének sokrétű előnyeit.

A különböző háttérrel rendelkező résztvevők három különböző csoportban dolgoztak, mindegyik egy-egy egyedi történetet feldolgozva, amely a történelem különböző éveit tükrözte. Az első csoport egy holokauszt-túlélő megrázó elbeszélésében mélyedt el, és angol nyelven folytatta a felfedezést. Ezzel párhuzamosan egy második csoport egy egykori hadifogoly történetébe merült el a második világháború után, amelyet magyarul adtak elő. A harmadik csoport egy 1980-as évekbeli cikk formátumú csehszlovákiai elbeszélés - egy a kommunista rendszer elől elmenekült férfi története - bonyolult történeteiben kalandozott el, munkájukat szlovák nyelven végezték.

A pedagógusok és tanulók e sokszínű csoportja közös feladattal nézett szembe: elemezniük kellett a rájuk bízott történetek bonyolultságát, és átfogó terveket kellett készíteniük. Céljuk: felvázolni, hogyan lehetne ezeket a történeteket oktatási keretbe szőni, meghatározva a formátumokat és a célokat. Mindhárom csoport közös erőfeszítése angol nyelven tartott tanulságos előadásokban csúcsosodtak ki.

Ez a fejezet a feltárás, az elemzés és a tervezés narratíváit bontja ki, bemutatva a z elbeszelt történelemben, mint dinamikus oktatási eszközben rejlő lehetőségeket. A múlt hangjai, amelyeket az elbeszelt történetekben összegyűjtöttek, Szlovákia, Magyarország és Ausztria különböző nyelvi és történelmi szemszögéből visszhangoznak, és közösen megértetik, hogy ezek a történetek milyen mély hatást gyakorolhatnak az oktatás alakítására.

1. eset:

Berlin és Moszkva között – a dél-szlovákiai Levente mozgalom egyik tagjának nehéz sorsa. Audio-videó interjú írásos összefoglalója

Amikor a front 1944 végén megközelítette Deákit (Diakovce, Sellye járás), Merva Arnold szülőfaluját, megkezdődött a leventék kényszerbevetése a Német Birodalomban: *„Valami főokos kitalálta, hogy a magyar fiatalságot meg kell menteni a betolakodó orosz hadsereg előtt. Hogy mi leszünk a jövőnek a megalapítói, végrehajtói. Deákiról háromszor vittek ki leventéket Németországba, de hogy mennyi volt az összlétszám, nekem arról fogalmam sincs. Beszéltem olyan sráccokkal, akik Peenemünde szigetén is voltak, ahonnan a V2 rakétákat indították Londonra. És az rettentő veszélyes hely volt, mert az angolok teljesen tisztában voltak mindennel. Nem tudták soha, hogy melyik pillanatban jön a bombázás, ami lesöpri az egészet. Voltak olyanok például, akik légelhárító kiképzést kaptak flakkokra, ezekre a kis, négycsövű légelhárító ágyúkra. És hogy a srácok úgy élvezték, mikor lehetett fordítani az ágyút és löni a vadászgépre. Hát ilyen a gyerek.“*

Merva Arnold a második deáki csoporttal ment el Németországba, de a vonaton a környező falvakból is voltak leventék: *„1945. január 5-én este lefeküdtünk, éjfél tájban dobolnak. Holnap reggel hatra minden levente tizenöt évtől egészen a katonakorig, aki otthon van, köteles megjelenni a községháza előtt, három napi élelemmel, meg friss fehérneművel, és mennek ki Németországba. Természetes, mint akkor mindig, hozzá volt téve, hogy ‘főbelövés terhe alatt’. Persze a nagy sírás, az utcában voltunk többen így fiatalok.“* Az út a Vág mentén, a Jablunkai-hágón keresztül vezetett Drezdába, ahol a transzport délre fordult, és Ústí nad Labem-en keresztül Chebbe ért, ahol kettévált. A diákság észak felé folytatta útját Berlinbe. A vasúti hálózat zsúfoltsága és károsodása miatt az út több mint két hétig tartott.

A céllátlomás Schönwald volt, egy katonai repülőtér Berlintől nyugatra: *„A reptéren dolgozgattunk, ott is már erődítményeket ástak. Messerschmittek, meg aztán a Focke-Wulfok szálltak le ott, de voltak ottan azért nagyobb gépek is. Ferde lejárókat ástunk, de olyan széleseket, hogy még a szárnyaik is belefértek. Így a dolgozgatás közben még mindig nem fogtuk fel igazán a helyzetünket. Mert Németország már akkor, azt lehet mondani, térden állt, le volt teljesen gázolva.“*

A háború utolsó napjaiban az ostromlott nagyváros élete abszurd körvonalakat öltött: *„Romokban volt ott minden és azon a részen civilt alig lehetett látni - aki nem menekült el, az mind a pincékben élt. A felső emeleten szabadon garázdálkodhatott akárki, az lakatlan volt. És megint, a német szervezettség, amit csodálni lehetett - előtte bombázás, másnap reggelre az utca el volt takarítva. A romhalmaz jobbról-balról, de az utak tiszták voltak, a közlekedést fenntartották az utolsó napokig. És még akkor is történtek olyan örültségek. Volt ott egy visszatérő figura. Egy SS tiszt. Félre csapott német sapka,*

lehúzza, vagányan nézett ki, a lovagkereszt a nyakában, a jobb szeme bekötve, a bal keze az csak egy kampó volt. A jobb oldalán keresztbe vetve a géppisztoly, és az csak úgy járkált, nem tett páncélsisakot a fejére, mert az mégis valamit védi a fejet. Nem védte magát semmitől, felőle jöhetett akármí. Az embernek az volt a benyomása, ez keresi a halált, ez már csak azt keresi, hogy őt hol érheti valami. Egyszer nagy lövöldözés volt, és ez meg a tűz alatt fogta magát, és átment a Heerstrassén. Pattogtak körülötte a lövések, minden, és nyugodt lélekkel átment a másik oldalra, ahol aztán a fák között láttuk elmenni. És nem érte el a golyó, pedig ott lőtték. Lehet, hogy már senkije se volt. Lehet, hogy már ő élt egyedül a családjából, és mindenfélét átélt, mert ahogy a karját meg a szemét elveszítette, az nem gyerekjáték volt. Ők akartak lenni a minden, és semmivé váltak."

Merva Arnold a következőképpen emlékszik vissza első közvetlen találkozására a Vörös Hadsereg katonájával: „Egyszer csak a bokrok közül megszólalt valaki: ‘Sztoj! Ruki verch!’ Először csak egy géppisztolycsövet láttunk, aztán kilépett egy katona, mert látta, hogy megálltunk, és feltesszük a kezünket. Egy fiatal srác volt, egy barna, nagyon jóképű gyerek, olyan idős lehetett mint mi, vagy még fiatalabb, persze ő már öreg frontharcos lehetett, kitudja már mióta volt katona. Odajött hozzánk: ‘No, uri máte?’ Uhr az németül van, órát jelentette. Mutattuk, nincs Uhr, nincs órák. Akinél volt, attól elvette, mert valami hatan-heten mentünk abban a csoportban. Nekem egy háromszínű zseblámpa lógott itt a szíjamon, piros, zöld, meg nem tudom milyen színt lehetett váltani, talán fehéret is. Nagyon tetszett nekem, hát olyasmi nekem itthon nem volt. Elvette, felkattintotta, tetszett neki, zsebre vágta, és kész.”

A tíz fogolytábor közül az első, amelyben Merva urat fogva tartották, egy hatalmas cementgyárban volt, Rüdersdorfban, Berlintől keletre. Itt kezdődött a katonák foglyokká válása: „Aztán kihirdették, hogy minden szörzetet el kell távolítani, mindenkinek kopaszra kell borotválni a fejét. Hát mivel? Aztán voltak olyan életlen borotvák, szűz Mária! Mikorra nekem is lenyúzták a hajamat, a fele bőr is ott maradt. Aztán az orvosi vizit, hát az is egy csoda jó volt. Mentünk be, hát az az orvosnő, még most is úgy előttem áll, bitangul ki volt öltözve: magas sarkú fehér szandál volt a lábán, fekete selyemharisnya, ez a nagy kék szoknya, ami az orosz nőknek szokott lenni, és olyan zöld gimnasztyorka, az az ingféle, amibe úgy kell belebújni, felül van három gomb rajta. És vörös haja volt hozzá, a szípkában cigaretta, azt szívta, az isten akárhova tegye! Hát az a benyomás, mikor megláttam, hogy ez a doktornő? Hát doktornő! Akinék a farán még volt egy kis fognivaló, az volt az első osztály, aki már csont és bőr volt, az volt a másod-, harmadosztály, és akít már úgy vittek be, az a disztrófia, és kész.”

Június végén egy transzportot állítottak össze, hogy a foglyokat Poznańba szállítsák. Ott egy teljesen felszerelt hadifogolytábor várta őket, amely már az első világháború alatt is működött: „Mint kiépített táborban, ott is voltak vécék. És mint a vécékben általában, mindenhol falfirkák voltak, ott olvastam egy szlovák felíratot, az volt, hogy ‘Podľa čistoty záchoda poznaň kultúru národa’ - a vécé tisztasága mutatja a nemzet kultúráját. És hogy ez mennyire igaz, később aztán rettenetesen beigazolódott, amikor olyan primitív, civilizációtól mélyen messze aluli környezetekben voltunk. Hogy mit jelent a tisztaság, és

annak a megőrzése - amíg tud törekedni az ember a tisztaságra, addig van remény a visszatérésre, addig van remény a megmaradásra. Mikor már föladta, akkor előbb-utóbb elpusztul, akkor már csak a szerencse mentheti meg, mert akkor már saját emberségéből nem tud talpra állni. Szörnyűséges helyzetek voltak. És akkor sokszor visszaemlékeztem erre a mondatra. Ott már aztán kultúráról nem volt szó.“

Július végén a foglyok egy részét vagonokba rakták, és megkezdték a több mint kéthetes utat a Szovjetunióba és az azt követő karanténba - és a foglyoknak a vagonban kellett maradniuk: *„Ha az ember több mint egy hónapig vagonban van, az egy elképesztő dolog. Be voltunk préselve negyvenen-ötvenen egy vagonban, abban már priccsek nélkül, tehát csak a talajra voltunk hagyatkozva, a deszkán feküdtünk. És ráadásul, a karantén alatt már jobb kaját kaptunk - a zsírt nem ismerik ők - olajos ennivalót adtak. Csak egy valamiről feledkeztek el, hogy ha enni adnak, ottan vécére is kellene menni. Aztán csináltak egy ilyen kifolyót. Nekem olyan szerencsém volt, hogy én legalább a vagon végében voltam. De akik ott feküdtek közvetlenül mellette, mikor aztán adták ezt a zsírosabb kaját és hasmenés lett belőle - nem járványos, hanem természetes - hogy hogyan volt az ott, elképzelhetetlen. Aztán augusztus legvégén, mikor az volt, hogy ki kell szállni a vagonból, akkor aki kiugrott - 'ki vagyok én!' - az össze is csuklott mint a colstok, nem volt erő már a lábunkban.“*

1945 szeptember elején kezdődtek Merva úr életének legrosszabb hónapjai. A helyszín: 12-es számú grazsdanszki (polgári) láger, Baranavicsi, Fehérorosz Szovjet Szövetségi Köztársaság: *„Levetkőztettek bennünket, mindenkinek maradt egy nadrág, egy blúz, egy ing, és egy alsónadrágja, ha volt. Ez volt az egész. A lábbelít azt nem osztották, hanem leöntöttek egy autóról egy rakás mindenfélét. De hát az meg se közelítette azt, ami nekünk volt. Nekem két ballábas tornapapucs jutott. Az egyiket felhúztam a jobb lábamra, a másik meg legalább öt számmal nagyobb volt - felkötöttem a bal lábamra, és ezzel mentünk neki a télnek. Két hét alatt leszakadt, de mivel akkor fával dolgoztunk, faragtunk magunknak talpakat fából, vastagot, nehogy hamar elkopjon, arra valami gurtnit, valami kötél, és azzal jártunk. A sebek, amit az a gurtni csinált, évekig nem tudtak elmúlni, mert a fa az nem hajlik ugye, a lépés az nyilván mindig a gurtnin volt, hát az szörnyű volt. És úgy voltunk egészen november elejéig. Csak november elején, mikor már a nagy őszi esőkön túl voltunk, akkor kaptunk ruházatot, már amilyet kaptunk, amit a svéd meg mindenféle hadseregek ledobtak magukról.“*

Bár a korábbi gyűjtőtáborokban is alkalmi munkákra használták a foglyokat, a rendszeres munka csak a Szovjetunióban kezdődött. Egészen abszurd helyzetek alakultak ki azzal kapcsolatban, hogy egy olyan környezetben, ahol minden az állam tulajdonában van, előbb-utóbb kialakul a korrupció és a lopás: *„A fát, amit lehetett, kitermeltek, és oda hordták a vasút mellé, nem az állomásra. Mikor nem jött vonat, kitolták a szerelvényt, és aztán gyorsan meg kellett a fával pakolni néhány vagon. És mikor tíz nap alatt majdnem az egész szerelvényt telepakoltuk, kiderült, hogy nincs engedély, a fát úgy lopjuk! Akkor behúztak az állomásra bennünket, és le kellett dobálni a rengeteg fát, hát ez szörnyű volt!“*

Az éhség, amelyet a foglyok Németországból örököltek, a kemény munkának

köszönhetően egyre súlyosabbá vált. Az idő előrehaladtával egyre inkább az élelem került a foglyok figyelmének középpontjába: „Egyszer nagy lármát hallunk onnan középről, a bejárattól. Hát úristen, egy olyan körülbelül velünk egyidős megtermett német srác volt, és azt ütötték, püfölték. Ellopta valakinek a kenyerét. A gyerek már lezuhant, és akkor is csak tovább rúgták, ütötték. Másnap a gyerek meghalt, mert állítólag a veséi szakadtak le. Szóval ezt láttam, egy darab kenyérért! Azt ettük, amit kaptunk, az pedig túl kevés volt. Ott igazán a kenyér volt az egyetlen dolog, ami talán még tartotta bennünk a lelket, és ha valaki az ellen vétett, ott nem volt aztán Péterbácsi.”

A másik valóság, amellyel a foglyoknak meg kellett küzdeniük, a higiénia hiánya volt: „November elejétől egészen olyan február 20-ig, mert 17-én vették át a lágert, nem voltunk fürdőben. Ez azt is jelenti, hogy nem volt tiszta fehérneműnk ez alatt a majd négy hónap alatt, mert ott a rendszer úgy volt, hogy a fürdőben adtak fehérneműt. Nem tisztát, de ott lehet cserélni. Mosakodni nem tudtunk, a lágerben nem volt víz, az egyetlen vízforrás egy leromlott iskolának az udvarán volt ott a szomszédban, onnan hordtak a konyhára vizet, annyit, amennyi a főzéshez kellett. Mosdás, fürdés nem volt, esetleg hogyha a hóval megdörgölte az ember az arcát. És közben mindenféle betegségek voltak. El lehet képzelni azt az állapotot.“

A rossz tényezők összessége - a kimerítő munka, elégtelen táplálkozás, katasztrofális higiénia - az emberi szervezet legyengüléséhez és a különböző betegségekre való nagyobb fogékonysághoz vezetett: „Aztán elkapott bennünket a járványos hasmenés. És nem volt semmi orvosság. Volt egy orvosunk, az oroszok szemében az orvos óriási tekintélynek számított, mindegy volt, milyen a nemezetisége, csak orvos legyen. Volt egy rendelője, ilyen keskeny szobácska, abban volt egy szanitécce. Az meg állítólag borbély volt, de nem számított, ők voltak az egészségügyi személyzet, akinek gondoskodni kellett rólunk. De abszolút tehetetlenek voltak. Orvosság nélkül az orvos legfeljebb azt mondhatta, hogy 'imádkozzon, hogy megmaradjon', de még az is hiába volt. Rettenetes volt. Mikor október közepén elkezdődött a járványos hasmenés, és az egy hónapig eltartott, akkor bizony hullott a nép igazán, mint ősszel a légy.“

Hogy mennyire összefügg a hadifogoly sorsa a hatalmat birtokló fogolytartó jellemétől, az már sokszor bebizonyosodott. Február második felében a régi, kegyetlen táborparancsnok helyett egy új, hadnagyi rangban lévő tiszt vette át a 12-es tábort. Érkezése után jelentősen javultak az életkörülmények: „Február 17-én átvette a lágert egy hadnagy, úgy tapasztaltuk, hogy tisztakezű, becsületes ember. Mert az előző vezetőség mindent elloptott tőlünk, hiába kaptunk ellátást - amit lehetett, elloptak és eladtak. Tehát olyan ötszázhusz embert vettek át szeptember 5-én, február 17-én százhetven, százhetvenöt embert tudtak átadni. A többit elvitték, vagy mint beteget, vagy egyszerűen ott a láger mögött a hó alá voltak bekaparva. Az szerencsésnek mondhatja magát, aki túlélte. Ha nem lettem volna fiatal, vagy valamiképpen az átlagnál szívósabb, én se maradok meg, mert akármelyik betegségembe bele lehetett volna pusztulni.“

Az új kavpenicai táborban megkezdődött a Moszkvát Berlinnel összekötő távolsági út építése. A hatalmas mennyiségű föld megmozgatását a felszerelés hiánya miatt ismét a

foglyok tömegére bízták: „És akkor a normákat mi örült módon emeltük. Ez volt a nagy marhaság. Az oroszok ezért nem szerettek minket, mondták is, hogy ‘ti haza fogtok menni, de a normát itt felemelitek, aztán az itt marad nekünk, és nekünk meg csinálni kell végig’. Igazuk volt, száz százaléig igazuk volt. De minket csak biztatni kellett, „fél köbméterrel többet fogsz csinálni és akkor tíz dekával nagyobb kenyér lesz“. Mikor Kalpenyicán elkezdtek, akkor a noszilkával két embernek 1,2 köbméter volt a norma, két hónap alatt már két és fél köb volt.“

Merva úr felfedezte, hogy nem csak a foglyoknak volt nehéz sorsuk a táborokban: “Arisztolnak hívták az egyik őrt, és így beszélgettünk. Nem hogy jóban voltam vele, csak így elbeszélgettünk egy kicsit, hogy megértsük egymásnak a viszonyait, helyzetét. ‘Mikor jöttél hazulról?’ – kérde tőlem. ‘Ajaj, már két esztendeje lesz.’ - ‘Hát mit akarsz, én már négy esztendeje, hogy eljöttem.’ - ‘Nem is voltál otthon?’ - ‘Nem, nem’ – azt mondja. Akkor már több mint egy esztendeje a háborúnak vége volt. Azt mondja: - ‘Kapok tíz napot. Én a tíz nap alatt haza se érek, nem még hogy vissza is tudjak jönni’ – mert valahonnan kelet-Szibériából való volt. – ‘Ha nem jövök vissza, akkor katonaszökevény vagyok’ – és ottan nincs Péterbácsi, mehet a gulágra. Ilyen volt az élet abban az időben, úgyhogy akik a másik oldalon voltak, akik őriztek minket, a maguk részéről épp olyan foglyok voltak, mert épp olyan tehetetlenek voltak, mint mi.”

A foglyoknak már 1945 őszén lehetőségük volt hazaírni, de válasz ekkor nem jött. Merva úr az első levelet 1946 novemberében kapta, amelyben édesanyja röviden megírta, hogy él és jól van. Azonban nem mindig érkeztek jó hírek otthonról: „Ferenc is megkapja a levelet, odamegy, átveszi, szinte reszketett a keze. Kibontja ott a Géza haverja mellett, elhalványul, összecsuklott. Géza elkapta: – Mi van Ferenc, mi történt? – Olvasd el. - Az volt benne, hogy „Kedves Ferenc, a leveledet megkaptam, de rossz helyre ment, ne haragudj, én már nem lakok ott“ - valahol az Alföldön, valamilyen kiskunsági tanyán lakott akkor -, „mert neked a holthíredet hozták, és a menekülő katonák közül megismerkedtem eggyel, és most már itt lakom. Ha akarsz, keress fel majd ha hazajössz“. Ilyenek is voltak. Talán akkor gondoltam először, akkor éreztem át azt, hogy nem nekünk a legnehezebb. Mi fiatalok ezt valahogy átéljük, hisz még a legtöbbször, a velem egyidősek közül, független volt. Volt családunk, de azok a szüleink voltak, nem saját családunk volt. De volt, aki három, négy gyereket hagyott itthon, még a feleségét, és most már évek óta nem tud róluk, hogy élnek-e, halnak-e, mi van velük, érdemes neki még élni egyáltalán? Még az előtt is ott állt az élet, harminc-harmincöt éves korában ott hagyta őket, és három, négy éven keresztül semmit a világon nem tudott róluk. Hogy mit éltek át azok az emberek?”

Néhány nappal a hazautazás előtt a foglyoknak meg kellett adniuk egy címet, ahová a Szovjetunióból való visszatérésük után menni akartak. Merva úr az utolsó pillanatban meggondolta magát: szülőhelye, Deáki helyett budapesti rokonainak címét adta meg. Amikor már a vonatra vártak, egy katonai dzsip érkezett az állomásra: „Egyszer csak jött egy katonai dzsip. Kiugrált belőle három-négy tiszt, reflektorral világított ránk: – Most felolvasok neveket – azt mondta – azok álljanak ki. Elkezdte, valami húszat olvasott fel, a Horváth Andrist is, peredit. Szűz Mária, már sejtettem, hogy mi lesz ebből, mert nagyjából tudtuk egymásról, hogy ki hova tartozik, ki felvidéki, és ki nem. Hát a felvidékieket, a

csehszlovák területre valókat olvasta ki. Most aztán vagy mi nem megyünk haza, vagy ezek. De már minden arra mutatott, hogy mi megyünk haza. Aztán később a Horváth Andrissal kapcsolatban voltunk, ő mondta, hogy olyan három héttel később ők is azért hazaértek, még május folyamán itthon voltak. Malackán, vagy hol volt ilyen tábor, ahova vitték ezeket, akik Szovjetuniót megjárták.“

A máramarosszigeti és a debreceni tranzittáborban tett rövid megállókkal Merva Arnold 1948. május 3-án érte el Budapestet. Néhány hét múlva visszatért szülőfalujába. Három és fél év után újra találkozott családjával.

Gyűjtötte és feldolgozta: Kőrös Zoltán, Fórum Intézet, 2012-2018:

„Arnold bácsival (1925-2019) 13 interjút készítettem, ami 30 órányi anyagot jelent; a háborús és hadifogoly témát a Muzsika földjén című könyvben (90 oldal) publikáltam, ő az egyik főszereplője a Muzsika földjén című filmünknek, itt egy 40 perces részlet a több mint 5 órányi felvételből: <https://www.youtube.com/watch?v=d16qIZSftUc>”

Az anyag 2024-ben lesz kutatható.

A csoportmunka eredményeinek összefoglalása

Szöveg-értelmezés

A szöveg egy 1944-ben, a második világháború vége felé játszódó elbeszélés köré összpontosult. A dél-szlovákiai származású főhős Németországba indul. A történet a háborúnak az egyénekre gyakorolt hatását hangsúlyozza, különösen kiemelve a háborúnak a fiatal résztvevők által kezdetben játékként való felfogását, majd a későbbi kemény valóságot, amellyel szembesültek.

Célcsoport

A csoport oktatási programjának elsődleges célcsoportja a 9. osztályos diákok. Ezt a választást a második világháborús téma relevanciája indokolja az iskolai tantervben erre az évfolyamra vonatkozóan. Emellett a csoport második célcsoportként egyetemi hallgatókat jelölt meg, azzal a céllal, hogy a tartalmat elméleti szintre emelje és mélyebb perspektívákat tárjon fel.

Oktatási program

A 9. osztályos tanulók számára a csoport azt az üzenetet kívánja közvetíteni, hogy a háború kézzelfogható és valós élmény, és eloszlatja azt az elképzelést, hogy az egy távoli múlt, amely nincs hatással a jelenlegi életünkre. Céljuk, hogy különbséget tegyenek a videojátékok és a valós háborús tapasztalatok között, hangsúlyozva a kemény valóságot, amellyel az egyéneknek szembe kell nézniük. A tanulási célok közé tartozik a személyes érintettség kézzelfogható módjaira való összpontosítás, a kritikai gondolkodás bevezetése és a történet gyakorlati szempontjainak beépítése az oktatási programba. A módszerek olyan tevékenységeket foglalnak magukban, mint a családfa-gyakorlatok, a családtagokkal készített interjúk és kreatív gyakorlatok, például rajzolás és levélírás.

Az egyetemi hallgatók számára a csoport a tartalom elméleti aspektusainak feltárását tervezi. Céljuk kiemelni, hogy az elbeszélte történetek gyakran sikertörténetek, mivel azok, akik nem éltek túl, nem tudják elmesélni történeteiket. A program célja, hogy elmélyedjen a személyes történetek és a történelmi elbeszélések közötti viszonyban, megkérdőjelezve a bináris perspektívákat, és szerepjátékos módszert építve be, ahol a diákok karaktereket vesznek fel és döntéseket hoznak.

További pontok

A csoport kiemelte a tanár felelősségét a szöveg oktatási célú megtervezésében, a tárgyalandó részek meghatározásában és az útmutatáshoz szükséges konkrét feladatok biztosításában. Hangsúlyozták továbbá a bináris perspektívák megkérdőjelezésének és a történelmi elbeszélések összetettsége felismerésének fontosságát. Az egyetemi hallgatók számára meglepő szerepjátékok használatát a megértés elmélyítésének módszereként emelték ki.

Összességében a csoport előadása átgondolt megközelítést mutatott a történelmi narratíva értelmes oktatási tartalommal való átültetéséhez a meghatározott célcsoportok számára.

2. eset:

Hannah Fischer – Menekülés Angliába

„Az 1938 márciusától az 1938-as tanév végéig tartó időszak felejthetetlen. Azok voltak az utolsó hónapjaim Bécsben az emigráció előtt. Sok olyan diák érkezett az iskolába, akiket más iskolából zsidó származásuk miatt eltanácsoltak. Akkoriban, azt hiszem, több mint 50 gyerek volt az osztályban. Az érkező gyerekek mély benyomást tettek rám. Mindannyian nagyon lehangoltak voltak, mert néhányuk azt sem tudta, hogy zsidó. Gyakran megkeresztelt családokból származtak, keresztényként nevelkedtek, és hirtelen zsidók lettek. Ezt soha nem fogom tudni elfelejteni. Az egész osztály gondoskodott ezekről a gyerekekről; teljesen befogadtuk őket. De már ott is a búcsúzás légrétege volt, többen tudták, hogy ki fognak vándorolni. Sok diák számára én csak egy „ideiglenes iskola” voltam. A latintanárom, Dr. Klein-Löw tudott Angliába menekülni, ahol szobalányként dolgozott. Lydia eljutott Amerikába. Szabó Nelly, aki szintén iskolai barátnőm volt, szintén Amerikába menekült. Egy jó darabig tartottuk a kapcsolatot, de ha az ember nem látja egymást soha, akkor egy idő után megszakad a kapcsolat. Az osztályomból sokaknak sikerült a menekülés, de nem mindenkinek. Többnyire a jobb módú családok jutottak el. A szegényebb családok gyakran nem tudtak elmenekülni. Néha legalább a gyerekeiket el tudták küldeni. Mint minden zsidó gyereket, a bátyámat is kicsapták az iskolájából, és ezután a 14. kerületben lévő „gyűjtőiskolába” [Sammelschule] kellett járniuk a zsidóknak. Apám vett és megművelt egy telket az Aspanger repülőtér közelében - ez a repülőtér 1912 óta létezik. Azért vette ott, mert olcsó volt. Így minden hétfőn Bécs egyik oldaláról a másikra, Esslingbe mentünk - ez egy hosszú út volt. A Schwedenplatzon kellett átszállnunk; a csodálatos fagylatozó, ami még mindig ott van, akkoriban is ott volt. Minden alkalommal kaptunk egy fagyaltot körülbelül 10 groschenért. 1938 márciusának végén apámat letartóztatták. Az esslingi ingatlan szomszédja náci volt - ezt tudtuk. És ez a szomszéd a mi ingatlanunkat akarta. Apámat ezért beidéztek, és megkérték, hogy írja alá, hogy a szomszédnak adja a tulajdonát. Apám megtagadta az aláírást azzal az érveléssel, hogy ő vette meg az ingatlant, és rajta van az okiratban, és nem látja semmi okát, hogy átadja azt a szomszédnak. Úgy gondolta, hogy mint egykori frontszolgálatos katonát természetesen tisztelni fogják a náciak. A náciak nem tisztelnek semmit. Letartóztatták és internálták a 20. kerületben, a Karajan-Gasse egyik iskolájában. Ott gyűjtötték össze a zsidókat, és deportálták őket Dachaubá. Apám az úgynevezett „prominens transzporton” volt, amely 1938. április 1-jén a dachaui koncentrációs táborba került. A 150 fogoly között voltak ismert politikusok és a nemzetiszocialista rendszer ellenfelei, valamint keresztényszocialisták, monarchisták, szociáldemokraták, kommunisták és körülbelül 50-60 zsidó vallású vagy zsidó származású ember. 1936-tól kezdve édesanyám egy, a zsidó hitközséggel együttműködve létrehozott szervezet keretében zsidó lányokat kezdett el szobalányként Angliában elhelyezni. 1938-ban, néhány nappal a német invázió után ismét házkutatást tartottak a házukban. Ez a házkutatás különbözött az 1936-os házkutatástól, mert sokkal brutálisabb volt. Nem fogták vissza magukat, felszeletelték a tollasgyöngyeinket és sok tárgyat megsemmisítettek. Az összes könyvet kihúzták és részben széttépték. A bátyám és én ott voltunk. Ez fontos politikai

nevelés volt számunkra. Anyám a kezembe nyomott egy csomag papírt, és kiküldött a vécére. Azok a papírok veszélyesek lettek volna rá nézve. Mindent szétéptem, és a vécébe dobtam; eltűnt. Tehát nem találtak semmit, ami igazán veszélyes lehetett volna anyámra nézve, de megtalálták a bőröndöt az Anglia Akció összes dokumentumával. Azért kobozták el a bőröndöt, mert azt hitték, hogy kémkedés vagy valami hasonló ügyet tudnak belőle csinálni. Azok náci fiatalok voltak, akik nem tudtak angolul, és amúgy sem voltak túl műveltek. Körülbelül 14 nappal a házkutatás után anyámat behívták a Hietzinger-Brücke-i körzeti hivatalba. Magával vitt, mert úgy gondolta, hogy a nácik egy kicsit mérsékeltebben viselkednek majd vele szemben egy gyerek jelenlétében. Félt, mivel apámat ekkor már bebörtönözték. Elmentünk a náci előljáráshoz, aki brutálisan kiabált anyámmal: „Minél többet helyezel el belőlük, annál jobb”. Úgy viselkedett, ahogy egy igazi nácitól elvárható. A végén azt mondta: „És az lenne a legjobb, ha magának is venne egy ilyen engedélyt”. Anyám komolyan vette ezt a megjegyzést. Azonnal engedélyt kért, elfoglalta magának az egyik szobalányi állást, és kérvényezte a kiutazási engedélyeinket. Ma már meg vagyok győződve arról, hogy ez a náci nem volt annyira rosszindulatú, és az utolsó megjegyzésével csak tippet akart adni nekünk. De mivel a teremben még vagy két-három SA-tiszt volt jelen, ezt csak ilyen brutális módon tehette meg. Utána anyám megkért, hogy írjam le, amit ott tapasztaltam, és valahol még mindig megvan. A bátyámmal soha többé nem láttuk apánkat. Amikor kiengedték a koncentrációs táborból, már nem voltunk Ausztriában. Apám levelei a lágerből felkavaró élményt jelentettek számunkra, mert így hangzottak: Kedves Liesl, drága gyerekek! Aztán egy nagy részt kivágtak belőle, és az alján ez állt: Üdvözet és puszi apátoktól, Bélától. El sem tudom képzelni, hogy apám mit írhatott volna annak tudatában, hogy koncentrációs táborban raboskodik, mit nem írhatott volna. A dachau-i koncentrációs táborban csomagokat küldtünk neki. Talán azt írta, hogy megkapta a csomagokat. Nem tudom. De mindenesetre ez valami olyasmi volt, ami nagyon erőteljesen demonstrálta az új rendszer természetét. Amikor iskolába jártam, láttam zsidókat a belvárosban, akiknek az utcákat kellett mosniuk, tapasztaltam a lakosság reakcióját, és komolyan vettem a nyílt fenyegetéseket. Ez egyértelmű jelzés volt mindenki számára, aki tudni akarta. Nem volt nehéz belátni, hogy menekülni kell, még akkor is, ha nem szívesen és boldogan hagytuk el az országot. Volt egy cseppnyi melankólia és félelem is. Félelem attól, hogy mit hozhat a jövő, és persze félelem apánkért. Rafael és én nem sokkal a tizenharmadik születésnapunk előtt indultunk Londonba. Anyánk elvitt minket a Westbahnhof pályaudvarra. Emlékszem, még mindig nagyon erősen bennem van ez az érzés, nagyon jól tudtam akkoriban: Visszajövök! Tudtuk, hogy anyánk két-három héttel utánunk jön, de azt nem tudtuk, hogy azért küldött minket korábban, mert félt, hogy kitör a háború, és akkor nekünk végünk. Sok gyerek ment a Kindertransporton Angliába a szülei nélkül, és soha többé nem látta őket. Szerencsére mi nem voltunk olyan okosak, mint most. Anyám szétszedte a lakást, de nem vitt magával bútorokat, csak ágyneműt és ilyeneket. A lakásunkból származó holmik egy részét szétszította a barátaink között, mivel egyértelmű volt, hogy apámat nem engedik be a lakásba, ha kiengedik. Anyám két-három héttel később jött, miután letétbe helyezte apám engedélyét az angol követségen. Lehet, hogy apámat az engedély miatt engedték ki Dachauból, de amikor visszatért Bécsbe - ez 1939 júliusában, augusztusában volt -, az angol követség hivatalosan már nem létezett. Hivatalosan szabadságon voltak - hiszen akkor volt a szabadságok ideje -, de soha nem tértek vissza, mivel a háború előre látható

volt. Apám egy ideig illegálisan Budapesten maradt, de aztán deportálták, és visszatért Bécsbe. Bécsben más zsidókkal együtt élt egy úgynevezett „gyűjtőlakásban” [Sammelwohnung]. Mivel a zsidóktól elvették a lakásukat, sok zsidó család élt együtt egy lakásban. Azt hiszem, apám a 2. kerületben volt. 1940 szeptemberében fel tudott szállni a négy hajó egyikére, amelyekkel megpróbáltak illegálisan Palesztinába jutni. A romániai Tulcea dunai kikötőjében az utasokat három óceánjáró gőzhajóra helyezték át. Az előirányzott 150 utas helyett - például az „Atlantic”-on - 18 000 menekülő utas volt. Az utazás nagyon drámai volt. A legénység sztrájkolt, több bért követeltek, de apám ennek ellenére több mint három hónap után mégis elérte a haifai kikötőt. A Hafia melletti Alith internálótáborban való rövid tartózkodás után azonban a britek hajóval Mauritiusra szállították a menekülteket - akik csak hajszál híján menekültek meg a haláltól. Mauritius szörnyű volt. Az emberek mindent elvesztettek, és semmit sem tudtak a rokonaikról. Sokan trópusi betegségekben haltak meg. Mauritiuson apám egy darab földet művelhetővé tett, kertet ásott, és az ott talált növényeket termesztette. Ő legalább tudta, hogy Angliában vagyunk, és így viszonylagos biztonságban. Londonban a „Jewish Committee For Refugee Children” (Zsidó Bizottság a Menekült Gyermekéért) felvett minket, és Dealbe vittek. Deal egy kis város a tengerparton, Dover közelében. Volt ott egy gyermekotthon, amelyet egy bizonyos Howard úr vezetett. Howard úr egy egyosztályos vidéki iskola igazgatója volt. Nagy háza volt, nagy kerttel. A házban, amelyet „The Glack”-nek hívtak, a feleségével és a két gyermekével lakott, és menekült gyerekeket fogadott be, akiknek a szülei fizettek, valamint olyanokat, mint mi, akiket a bizottság küldött. Nagy különbséget tett azok között a gyerekek között, akiknek a szülei fizettek, és azok között, akik a bizottságtól jöttek. Nekünk, akik a bizottságból jöttünk, segítenünk kellett a ház körül és a kertben; a többieket felmentette ez alól. Én mostam, ágyaztam, és időnként segítettem a konyhában; Rafael a kertben dolgozott. Ez persze bosszantott minket. Howard úr nagyon tekintélyelvű figura volt. Örömmel hozott el minket az iskolájába, hogy bemutassa, hogyan uralkodik ott a gyerekek hada felett. Elöttünk ütötte ujjal a gyerekeket, azért is, hogy megmutassa, mi történik, ha nem engedelmesszük. Howardné valamivel barátságosabb asszony volt, aki igyekezett teljesíteni a kívánságainkat, például az étkezést illetően. A gyermekotthonban volt tánctanfolyam is, amit Howard úr a tánctanárral közösen szervezett a helyi fiatalok számára. Mivel több fiú jött, mint lány, nekünk, az otthon lányainak is el kellett mennünk az órára. Nem akartunk, túl fiatalok voltunk még. De a legrosszabb az volt, amikor Howard úr „megtisztelt” bennünket, és felkért minket táncolni. Erős pipázó volt, és büzlött a füsttől, így a legrosszabb emlékeim vannak a vele való táncolásról. Ez egész hátralévő életemre elűzte a tánc iránti vágyamat. A bátyámnak soha nem volt angol órája a bécsi iskolában. Én három évig tanultam angolul, és tudtam kommunikálni. A bátyám, aki Angliában felvette a második nevét, Erwint, mert Rafael helyett mindig Ralfnak hívták, ami bosszantotta, két hónapig nem beszélt. Németül beszélt, de egyetlen angol szót sem mondott. Két hónap múlva már tökéletesen beszélt angolul. Pontosán ekkor kezdtünk el járni a „Központi Iskolába”, a város fő iskolájába. A bátyám a fiúiskolába járt, én pedig a lányiskolába. Az angol iskolarendszert akkoriban úgy alakították ki, hogy a lányiskolában sokkal kevesebbet tanítottak, mint a fiúiskolában. A lányok például nem tanultak matematikából algebrát, míg Erwin az algebrával volt gyötörve. De én tudtam neki segíteni, hiszen Bécsben jól tanultam. A német és történelem tanárom, Miss Billings érdeklődött irántam, és a szárnyai

alá vett. Könyveket adott nekem, és az egyik még ma is megvan tőle. Ő tette elviselhetőbbé az ottlétemet, hiszen nagyon boldogtalanok voltunk abban a házban. Édesanyánk Londonban volt, de háztartásban dolgozott, és nem tudott meglátogatni minket. Persze panaszkodtunk neki a leveleinkben, de nem ért semmit, nem tudott minket magával vinni, lehetetlen lett volna. A tizenharmadik születésnapunkon a bátyám odajött hozzám, és azt mondta: „Szóval, Hannah, most már tizenhárom évesek vagyunk, nem ütlek meg többé”. Egy év után drámai véget ért a Dealben való tartózkodásunk. Egy nap a bátyámnak megint segítenie kellett a kertben, és történt valami, ami nem tetszett Howard úrnak, ezért felelősségre vonta. Howard úr dühös lett, és megpofozta a bátyámat. Mi nem voltunk hozzászokva az ilyesmihez. Howard úr alacsony ember volt, és a bátyám, aki meglehetősen nagy és erős volt, visszaütött. Végül is ez nagyon szerencsés volt, mert ez volt az oka annak, hogy nagyon gyorsan Londonba küldtek minket. Ez azonban a közös életünk végét is jelentette, hiszen Rafael egy fiúotthonba került, én pedig egy lányotthonba. Természetesen anyám a szabad délutánjait velünk töltötte. Eljött értünk az otthonokból, ettünk valamit, vagy sétáltunk egyet a parkban, aztán visszahozott minket. Nekünk, gyerekeknek könnyű volt megtanulni angolul, de az idősebbeknek, mint például anyámnak, ez gondot jelentett. Egyszer például anyám, a bátyám és én kimentünk az utcára. Anyám beszélt egy kicsit angolul, és időközben még többet tanult, de mi sokkal jobban beszéltünk. Mi káromkodásokkal bosszantottuk, és amikor azt akarta, hogy hagyjuk abba, és teljes erőből azt mondta: „Oh, pipe up!”. Ez persze csak tovább fokozta a jókedvünket, hiszen „Pipe down! – Csönd legyen kellett” kellett volna, hogy legyen. A bevándorlók körében alakult ki az úgynevezett emigranto. Ez a német és az angol keveréke volt. Dr. Gellner asszonynak, egy németnek, a londoni leányotthon igazgatójának volt egy értelmi fogyatékos fia. Michael nem tudott iskolába járni. Összebarátkoztam vele, és elkezdtem korrepetálni. Ez volt a pedagógiai pályafutásom kezdete. Úgy döntöttem, hogy hivatásszerűen gyerekekkel fogok foglalkozni, miután az emigráció miatt lemondtam arról, hogy orvos legyek. Miután lettem a felvételi vizsgákat egy bristoli állami iskolába - a Badminton School for Girlsbe - és elhagytam Londont, Michaelt átadtam egykori bécsi latintanárnőnek, Dr. Klein asszonynak, aki 1939-ben úgy mentette meg magát, hogy Londonban cseléd lett, és tovább támogatta őt. 1946-ban visszament Bécsbe, és Floridsdorfban lett gimnáziumi tanár és gimnáziumi igazgató. Tagja volt az SPÖ [Ausztria Szociáldemokrata Pártja] pártdelegációjának, tagja volt az SPÖ központi bizottságának, tagja volt az SPÖ bécsújhelyi/leopoldstadti kerületi elnökségének, a parlamentben az iskolák szóvivője volt, és 1986-ban bekövetkezett haláláig barátok maradtunk. Ezek az állami iskolák valójában nem is államiak, hanem nagyon drága iskolák a jómódúak gyerekeinek. Az én iskolám egy elismert és nagyon progresszív iskola volt. Több bevándorló is volt ott, akik közül kezdetben én voltam a legfiatalabb. Sok lehetőségünk volt sportolni; volt uszoda, tenispályák, hokipályák és még sok minden más. Amikor a bristoli bombázások veszélyessé váltak, az iskolát egy korábbi szállodába evakuálták Devonshire északi partján, Lynmouthban, egy kis halászárosba”.

Interjúkészítés dátuma: 2004 július

Forrás: Menschenleben

A csoportmunka eredményeinek összefoglalása

Bevezető gyakorlat

A csoport egy dinamikus gyakorlaton keresztül mutatta be a holokauszt témáját. Arra kérték a résztvevőket, hogy különböző kritériumok alapján alakítsanak csoportokat, például kedvenc színük, nemük és vallásuk alapján. A gyakorlat célja annak bemutatása volt, hogy az emberek természetes módon alkotnak csoportokat, és bizonyos tulajdonságok alapján kellemetlen érzéseket vagy előítéleteket tapasztalhatnak. Az interaktív tevékenység lekötötte a résztvevőket, és előkészítette a csoportdinamika megvitatását.

Célcsoport

Oktatási programjuk célcsoportja egy sokszínű közönség, valószínűleg diákok vagy egyéb, valamilyen oktatásban levő egyének. Az előadás nem határozta meg kifejezetten a célközönség életkorát vagy hátterét, de a tartalom azt sugallta, hogy a történelmi események és az emberi viselkedés alapszintű ismereteivel rendelkező résztvevők számára is alkalmas.

Oktatási program

A program a holokauszt megvitatása körül forgott. A csoport arra ösztönözte a résztvevőket, hogy a zaklatás vagy diszkrimináció eseteiben vegyék figyelembe mind az elkövetők, mind az áldozatok érzéseit és nézőpontját. A fő üzenet a viselkedési minták felismerésének, az egyének összetettsége megértésének és a mindenki identitása iránti tisztelet előmozdításának fontosságát hangsúlyozta.

Kulcspontok

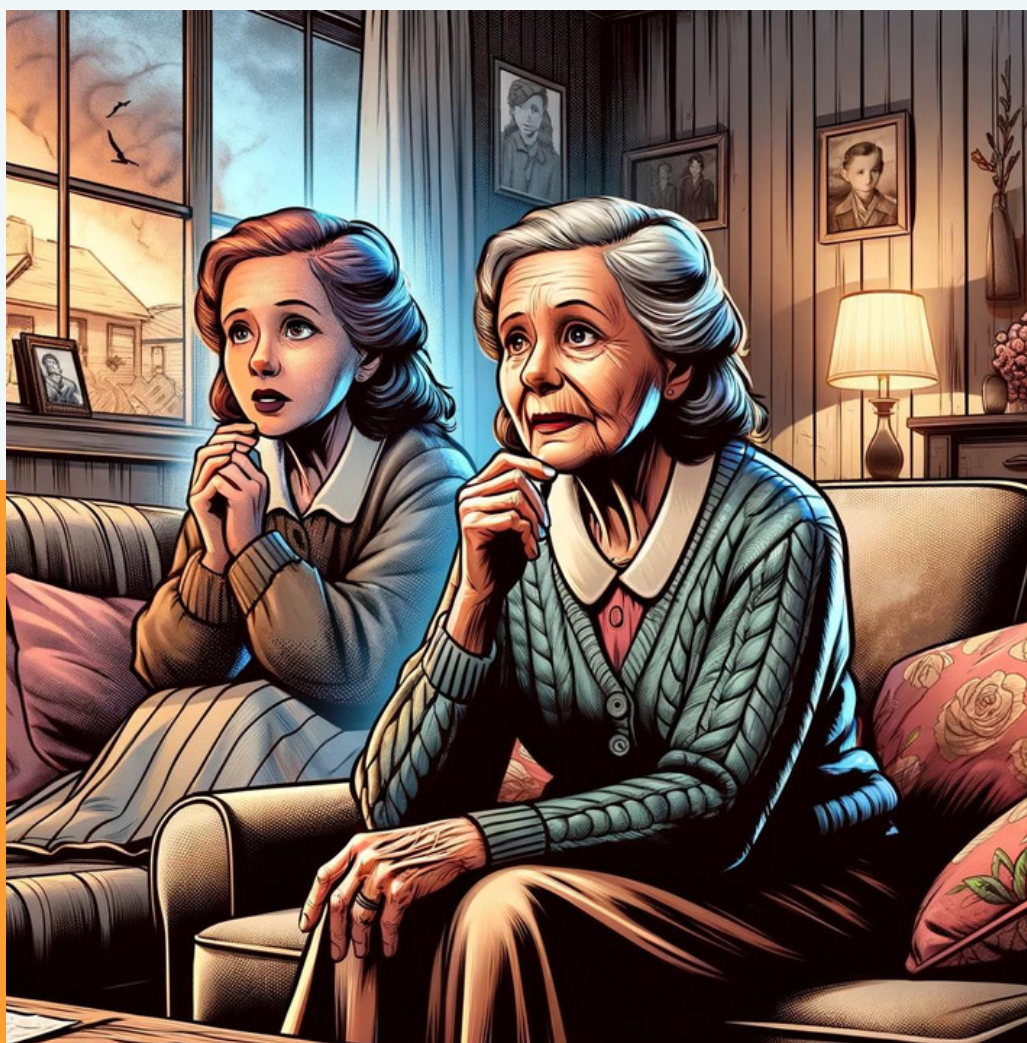
- Az előadás hangsúlyozta az emberek eredendő hajlamát arra, hogy az élet különböző területein csoportokat alkossanak.
- Párhuzamot vont az olyan történelmi események, mint a holokauszt, és a jelenkor problémái között, arra ösztönözve a résztvevőket, hogy ismerjék fel a diszkrimináció és az előítéletesség mintáit.
- A szerepjáték célja az volt, hogy elősegítse az empátia kialakulását azáltal, hogy a résztvevőket arra kérte, hogy vegyék figyelembe mind az elkövetők, mind az áldozatok érzelmeit.
- A csoport kiemelte, hogy mind az elkövetők, mind az áldozatok átélhették a sérelmeket, és hangsúlyozta a megértés és a támogatás szükségességét.

Zárszó

- A zárszó hangsúlyozta az egyes emberek identitásának tiszteletben tartásának fontosságát, még akkor is, ha az egyének természetesen a hasonlóságok alapján alkotnak csoportokat.
- Az előadás a káros minták felismerése és kezelése, az empátia előmozdítása, valamint az egyének közötti megértés és tisztelet előmozdítása mellett érvelt.

Összességében a csoport előadása hatékonyan ötvözte az interaktív gyakorlatot a holokausztról, a zaklatásról, valamint az empátia és a tisztelet fontosságáról szóló elgondolkodtató beszélgetéssel az összetett emberi dinamikák megértésében.

3. eset:

Szökés sárkányrepülön (Cikk)

„Amikor másodszor is elvittek oda, tudtam, hogy megszűnt az álmom, hogy ebben a köztársaságban éljek, hogy itt legyen többé az otthonom. Akkor döntöttem el, hogy elhúzóok innen a fenébe. Még nem tudtam, hogyan, de spekuláltam.”

Vladimír Príslupský (*1948)

Szállodákat mentett meg, végül egy sárkányrepülön szökött át a határon ...

Szerző: Pavol Jakubčín

Nem engedték be a bécsi szállodai iskolába, végül Vladimír Príslupský egy sárkányrepülön szökött nyugatra. A rendszerváltás után visszatért, hogy saját vendégházat nyisson Szlovákiában.

Vladimír Príslupský 1948. január 22-én született a kelet-szlovákiai Klokočovban (Michalovcei járás). „Rendes szocialista fiúként” nőtt fel, az iskolában arról hallott, hogy milyen szép lesz a szocializmus, és hogy a kapitalizmus felszámolja a becsületes embereket. Különböző falusi szervezetekben és a Csehszlovák Ifjúsági Szövetségben tevékenykedett. 1968-ban, Dubček reformjainak lelkesedésétől lenyűgözve, saját meggyőződésből belépett a kommunista pártba. Középiskolai tanulmányai után alapfokú katonai szolgálatot teljesített. Ebben az időszakban a Csehszlovák Kommunista Pártban is párttisztogatások zajlottak. Bár Príslupský a pártelnökség előtti interjúk során nyíltan bevallotta, hogy ellenzi a „szövetséges csapatok” bevonulását, párttagságát nem vonták vissza.

A katonai alapszolgálat elvégzése után különböző beosztásokban dolgozott a vendéglátó- és szálláshely-szolgáltatási ágazatban. Huszonhárom éves korában lehetősége nyílt arra, hogy a Drienica - Lysá hegyi szálloda (Sabinovi kerület) igazgatójaként dolgozzon. Elfogadta az ajánlatot, és a szállodaigazgatói pozícióban, amely az ő vezetése alatt virágzott, Príslupský jó hírnévre és számos kapcsolatra tett szert. Emiatt az állambiztonság megpróbálta együttműködésre kötelezni. Ő azonban visszautasította az együttműködési ajánlatot: *„Nem vagyok az a típus, aki bárkit is besúg. Soha nem tettem és soha nem is fogok ilyet tenni. Szeretnék önökkel az StB-vel [Állambiztonság (ford.)] barátok maradni, de nem akarok együttműködni önökkel”*. Mivel nem volt hajlandó együttműködni, szinte lehetetlen volt engedélyt kapnia arra, hogy nyaralni menjen a kapitalista külföldre. Ez idő alatt befejezte a szakirányú tanulmányait, és elvégezte a szállodai iskolát. Mivel németül akart tanulni, beiratkozott az újonnan megnyílt bécsi szállodai iskolába is. Bár felvették, a biztonságiak nem engedték Ausztriába.

1978-ban a Magas-Tátra közelében lévő Salaš Velký Slavkov létesítményben kezdett dolgozni, mint menedzser. Hivatali ideje alatt sikerült létrehoznia egy nagyszerű alkalmazotti csapatot a szállodában, és felújította az egész létesítményt. Hamarosan a

Salaš a vállalaton belül az egyik legjobban minősített létesítmény lett. „Nevet és népszerűséget szereztem. Azzal, hogy az embernek neve és népszerűsége is van, barátai és ellenségei is vannak. Így van ez mindenhol, és így volt ez akkor is.” Ezt követően Príslupskýt, mint magasra értékelt vezetőt, a párt megbízta a rosszul teljesítő kézmárki Lipa Hotel vezetésével. Hat hónapos megbízatása után a szálloda kikerült a negatív számokból, és nyereségessé vált.

Príslupský aktívan részt vett a kispályás labdarúgásban, és a kézmárki időszak alatt lett csapatával szlovák bajnok. A nyitrai bajnokcsapattal együtt 1982-ben lehetőségük volt arra, hogy Csehszlovákiát képviseljék a római kispályás labdarúgó Európa-bajnokságon. Némi probléma után sikerült elérnie, hogy utazási záradékot kapjon Olaszországba, de azzal a feltétellel, hogy személyesen ő felel azért, hogy a csapatából mindenki visszatérjen. A bajnokságon az összevont csehszlovák csapatnak a 4. helyet sikerült megszereznie. Ez, figyelembe véve, hogy a csapat minden tagja amatőr volt, nagy sikernek számított. Hazafelé a vonaton az egész csapat ünnepelt, az elért eredményhez méltóan. Zsolnán Vladimír Príslupský néhány barátjával együtt leugrott a vonatról egy italra. A vonatuk azonban, amelyben az összes csomagjuk volt az iratokkal együtt, otthagya őket. Csomagjaikról a vonaton maradt barátaik gondoskodtak, és ők a következő vonattal utaztak tovább.

Miután hazaérkeztek Kézmárkra, a csoport a Lipa Hotelhez tartozó kastély borozójában ült le. Itt, miközben az ünneplés folyt, egy állambiztonsági tiszt megpróbálta legitimálni. Mivel Príslupskýnál nem voltak iratok, konfliktus alakult ki közte és a tiszt között, amely verekedéssé fajult: *„Azonnal megütött. Olyan szépet kaptam, hogy bevertem a fejemet az ott lévő boltívbe. Ekkor örültem meg - tudja, amikor valaki megtámad... Ráugrottam és elkezdtem ütni. Elkezdett menekülni, és a konyhám felé futott.”* Ott azonban egy csapat másik állambiztonsági ember ült, akik valamit ünnepeltek. Príslupský után futottak. *„A pincéireim, amikor látták, hogy utánam jönnek, megállították őket, és iccu neki, verekedés... Ott „tisztességesen” verekedtünk, ahogy kell.”* A verekedés következtében Vladimír Príslupskýnak biztonsági problémái lettek. Már másnap reggel őrizetbe vették és letartóztatták (az egyik rendőr hamisan vádolta meg Príslupskýt azzal, hogy egy üveggel bántalmazta őt, ami hivatalos személy elleni erőszaknak minősült). Az ügyet végül elfogultság miatt nem a biztonságiak, hanem közvetlenül az ügyészség vizsgálta ki. A vizsgálat megállapította, hogy a palackkal való bántalmazás vádja koholt volt, Príslupskýt szabadon engedték, és csak szabálysértésért kapott büntetést. Bár az ügy látszólag lezárult, az érintett állambiztonsági tisztnek nem feledkeztek meg róla, és elkezdték "alaposabban szemügyre venni" Príslupskýt.

Egy év múlva letartóztatták, és szocialista tulajdon lopásával vádolták. A vádat az StB a Príslupský alkalmazottai közé beépített ügynökök segítségével koholta. Kilenc hónapot töltött őrizetben, majd később szabadon engedték. Vezetőként azonban nem dolgozhatott tovább, ezért pincérként helyezkedett el egy kocsmában. Három hónap múlva azonban ismét letartóztatták, azzal az indokkal, hogy befolyásolhatja a tanúkat. *„Amikor másodszor is elvittek oda, tudtam, hogy megszűnt az álmom, hogy ebben a köztársaságban éljek, hogy itt legyen többé az otthonom. Akkor döntöttem el, hogy elhúzókn innen a fenébe. Még*

nem tudtam, hogyan, de spekuláltam.” Szabadulása után megpróbált hamis útlevelet szerezni Lengyelországban, de nem járt sikerrel. Ezért kitalált egy másik módot, hogy megszökjön a vasfüggöny mögül.

Miközben még Velký Slavkovban dolgozott, Príslupský részt vett egy sárkányrepülő tanfolyamon. A tanfolyam során azonban kifecamította a vállát, és nem fejezte be a tanfolyamot. Nem folytatta a repülést. Egy olyan helyzetben, amikor mindenféleképpen külföldre akart jutni, az az ötlete támadt, hogy sárkányrepülővel repüljön át a határon. Ezért egy barátjától vásárolt egy régebbi motoros sárkányrepülőt. Amikor azonban ki akarta próbálni saját maga, leszálláskor megsérült a sárkányrepülő, eltörött a légcsavar és a szárny. A törött sárkányrepülőt meg kellett javítani, és az akkori körülmények között csak a pótalkatrészek beszerzése több hónapot vett volna igénybe. Príslupskýnak azonban nem volt ennyi ideje, mivel néhány napon belül vissza kellett volna mennie a börtönbe. Vezetőként szerzett számos kapcsolatának köszönhetően négy nap alatt sikerült beszereznie a sárkányrepülő megjavításához szükséges összes alkatrészt. Az eredeti tulajdonossal együtt gyorsan megjavították a repülőt. Néhány nap múlva kölcsönként egy autót egy barátjától, a sárkányrepülőt egy másik barátjával együtt bepakolta a kocsiba, és elindult Nyugat-Csehországba, a Német Szövetségi Köztársaság határa felé.

Azonban az eredeti helyet, amelyet Príslupský az induláshoz kinézett, az első szemlét követő néhány hét alatt benőtte a fű, ami lehetetlenné tette a sárkányrepülő biztonságos elindulását. *„Olyan magas fű volt ott, vágatlanul. Próbáltam elindulni rajta... a barátommal összeraktuk a repülőt, de nem akart elindulni, nem akart elindulni azon a fűvön, mert a fű visszatartotta.”* Ezért szétszedték a sárkányrepülőt, és kerestek egy másik alkalmas helyet, ahonnan felszállhattak. Végül Mrakov falu (Domažlicei járás) közelében, a tó melletti úton találták meg. Az új hely közelében azonban éppen a szövetkezet egyik traktorosa szántott egy mezőt, ezért úgy döntöttek, hogy megvárják, amíg a traktoros elmegy. Egész délután vártak, míg végül háromnegyed kilenc körül a szövetkezeti munkás befejezte a szántást. Ő és barátja újra összerakták a sárkányrepülőt, és 1987. május 18-án kora este Vlagyimir elindult a szabadságba. A barát a kölcsönkapott aviával (cseh autómárka, itt a teherautó szinonimája - a ford.) indult vissza Szlovákiába. (Visszafelé, amikor Príslupský már a Német Szövetségi Köztársaságban volt, a kocsival együtt a Devět křížů autós fogadó közelében feltartóztatták és letartóztatták.)

A folmavai határátkelő felé tartó repülés során Vlado elrepült a *Spálený vrch* jelzőpont (a nemzeti légvédelmi rendszer pontja) mellett, amelynek személyzete azonnal jelentette a mozgását, miután észlelte őt. Tudta, hogy körülbelül hét perce van arra, hogy biztonságba kerüljön, mert miután észlelték, az állam légvédelmét biztosító vadászgépek azonnal felszálltak a záhonyi bázisról. Mivel a sárkányrepülővel nem akart magasabbra szállni, megpróbált a völgyeken keresztül repülni. A dombos terepen azonban többszöri irányváltoztatás után hamarosan elvesztette a tájékozódását, és nem volt biztos benne, hogy pontosan hol van. *„Egyik völgy, másik völgy, fordulók, mindenféle repülés, és már azt sem tudtam, hol vagyok.”* Néhány perc múlva, magasan fölötte vadászgépeket hallott elrepülni, *„megfordultak és visszarepültek. Így amikor nem szálltak le, 100 százalékgig biztos voltam benne, hogy a német oldalon vagyok.”* Ezek után Príslupský úgy döntött,

hogy egy közeli réten száll le. Leszállás közben azonban álcázott tankokat és katonákat vett észre. Feltételezte, hogy a csehszlovák államhatárt őrző szovjet csapatokról van szó. (A valóságban azonban amerikai csapatok voltak, amelyek már a német határvidéken állomásoztak). Ezért újra felszállt, és aggódva próbált megtalálni egy várost. Újra lejjebb repült a legközelebbi nagyobb város fölött, és ellenőrizte, hogy már Németországban van-e. Amikor meglátta a német jeleket, elégedett volt. (Cham városa volt az). Ennek ellenére úgy döntött, hogy egy kicsit tovább repül. Hamarosan átrepült Roding városa felett, amelyen túl egy nagyobb rétet talált, ahol úgy döntött, hogy leszáll. Miután biztonságosan leszállt a földre, körülbelül öt méter után a motorja leállt, mert kifogyott a benzin. *„Csak egyszer az életben lehet ilyen szerencsés az ember.”* Elrohant a legközelebbi házhoz (Unterlintach falu közelében volt), ahol találkozott egy idős asszonnyal. A feszültségtől és az izgalomtól anyanyelvén, a kelet-szlovákiai zemplini dialektusban kezdett beszélni hozzá: *„Cetko, ta co tu za valal dole?”* A nő csak értetlenül kérdezte: *„Was?”* Vlado újra megszólította, a szíve hevesen dobogott, most már németül: *„Das ist Bundesrepublik Deutschland?”* *„A nő igenlő válasza után: ‘Ja, das ist Bundesrepublik Deutschland’, letérdeltem és megcsókoltam a földet. Ő azt hitte, hogy megőrültem, mert nem tudta, hogy ki vagyok, még a sárkányrepülőt sem látta, csak másnap tudta meg, amikor az újságok tele voltak vele.”*

A helyiek segítségével Príslupský eljutott egy közeli kocsmába, ahol kapcsolatba lépett egy barátjával, aki már régóta Németországban élt. Ez utóbbi utasításokat adott neki, hogyan tovább, jelentette a rendőrségen, és megállapodtak abban, hogy barátja másnap meglátogatja őt. A telefonbeszélgetés után ki akarta fizetni a fogadósnak a hívást. Ez utóbbi egy márkát és hatvan feniget kért tőle. *„Nem volt nálam semmi, csak egy ötszáz. Aztán tele voltak vele az újságok: A szökevény ötszáz márkával fizetett!... Odaadtam neki az ötszáz márkát, csak kapkodta a fejét.”*

A rodingi rendőrörsön Príslupský hivatalosan menedékjogot kért. A rendőrök azonban nem akarták elhinni, hogy sárkányrepülővel érkezett. Két óra telefonálás és ellenőrzés után a rendőr azt mondta: *„Igaz, kiderült, hogy valaki átrepült Furth im Wald felett, és nem tudják, hol szállt le. Tehát valószínűleg én voltam az.”* Más rendőrök jöttek érte Rodingba, és egy autóval elvitték további kihallgatásra. Útközben észrevette, hogy az államhatár felé tartanak, ami miatt attól tartott, hogy a rendőrség ki akarja adni Csehszlovákiának. Ezért fontolóra vette, hogy kiugrik az autóból és elszökik. A rendőrök azonban, akik észrevették nyugtalanságát, biztosították arról, hogy nem adják ki. A hivatalos eljárás szerint azonban ki kellett hallgatni a furth im Wald-i rendőrörsön, ahol átlépte a határt. A következő napokban Vladimirt az amerikaiaknak és a franciáknak is ki kellett hallgatniuk.

Miután néhány hetet menedékházban töltött, pincérként kezdett dolgozni egy étteremben. Történetének a médiában való megjelenésének és a sárkányrepülőgép a berlini Checkpoint Charlie múzeumnak eladásának köszönhetően pénzt keresett, amiből saját éttermet nyitott, miután körülbelül egy évig Németországban élt. Hazavágyott, ezért 1992-ben visszatért Csehszlovákiába. Ma a Tátra lábánál fekvő Mengusovce faluban Rogalo néven saját vendégházat vezet. *„Rogalo, mert a rogalo (sárkányrepülő ford.) elvitt a szabadságba.”*

Forrás: Príbehy 20. storočia folyóirat, 02/2023 sz., téma: Identita na tanieri (Identitás tányéron)

A csoportmunka eredményeinek összefoglalása

A téma bemutatása

A csoport kiemelte feladatuk összetettségét, hangsúlyozva, hogy a történet kevésbé tragikus az olyan közismertebb történelmi eseményekhez képest, mint a holokauszt vagy a II. világháború. Kifejezték, hogy kihívást jelent számukra, hogy az 1980-as éveket, egy olyan időszakot, amelyet ők személyesen éltek át, a mai tizenévesek számára is átélhetővé és jelentőségteljessé tegyék.

Célcsoport

Oktatási programjuk célcsoportja az alapiskolás diákok voltak, különösen a nyolcadik és kilencedik osztályosok. A döntést befolyásolta az a meggyőződés, hogy a történet helyszíne, az 1980-as évek vége, a mostani generáció számára nem biztos, hogy tragikusnak tűnik, és így nagyobb kihívást jelenthet a bevonásuk. A csoport célja egy projektnap létrehozása volt a diákok számára.

Oktatási program

- Időtartam és formátum: A csoport úgy döntött, hogy egy 45 perces tanítási óra nem elegendő, és egy több órás projektnapot választott. A hosszabb formátum lehetővé teszi az elmélyültebb feltárást és elkötelezettséget.
- Tervezett tevékenységek:
  - Idővonal kialakítása: Úgy tervezték, hogy egy olyan tevékenységgel kezdenek, amelynek során a diákok egy idővonalat készítenek, hogy kontextusba helyezték az 1980-as évek kommunista Csehszlovákiában történt eseményeit.
  - Oktatóvideók: A csoport oktatási videókat kívánt használni, hogy összefüggéseket teremtsen és olyan kevésbé ismert szempontokat tárgyaljon, mint a Csehszlovákiai Kommunista Párt és a titkos ügynökök.
  - Vendégelőadó: Tekintettel arra, hogy a történet főszereplője még életben van, felmerült az ötlet, hogy meghívják vendégelőadónak, hogy megossza személyes tapasztalatait.
  - Dramaturgia: A diákok a történet egyes részeit eljuttassák, ezzel is fokozva az elkötelezettséget és a megértést.
  - Felmérések és kérdőívek: A csoport fontolóra vette, hogy felméréseket vagy kérdőíveket építsen be a projektnap előtt és után a vélemények összegyűjtésére, esetleg az idősebb generációs tanárok vagy az 1980-as években élt családtagok bevonásával.

Kulcspontok

- Kihívások: A csoport felismerte azt a kihívást, hogy egy kevésbé tragikus 1980-as évekbeli történetet hatásossá kell tenni a mai tizenévesek számára.
- Elkötelezettségi stratégiák: A csoport az esetleges érdektelenség kezelésére interaktív tevékenységeket, videókat, vendégelőadót és dramatizálást tervezett, hogy a tanulókat aktívan bevonja a történelmi kontextus megértésébe.
- Mottó: Az átfogó cél az volt, hogy a diákok megértsék, hogyan működik egy totalitárius rendszer, és a mottójuk a következő volt: „A szabadság nem egy állapot, hanem egy folyamat”.

Összefoglalva, a csoport stratégiaileg megtervezte a projektnapot, amely változatos tevékenységeket tartalmazott, hogy az alapiskolás diákokat bevonja egy 1987-ben Csehszlovákiában játszódó egyedülálló történelmi történet megértésébe. Céljuk az volt, hogy áthidalják a generációs szakadékot, és a történelmi időszakot relevánssá és hatásossá tegyék a mai tizenévesek számára.

